

R E L E C T I O

❧ D E S A C R A M E N
T I S I N G E N E R E

H A B I T A I N A C A D E

M I A S A L M A N T I C E N

S I A N N O .

1 5 4 7 .

*A fratre Melchiore Cano sacrae Theologiae
professore, cathedraeque primariae praefecto.*

S A L M A N T I C A E .

Excudebat Andreas de Portonariis.

M. D. L.

Thema huius relectionis.

Samaritanus approprias alligauit vul-
nera eius infundens oleum & vinum.
Lucae capite decimo.

Prima conclusio.

Sacramenta omni tempore fuisse ad
salutem hominibus necessaria, quemad-
modum & fidem in vnum saluatore dñm
Iesum Christum, quam eandem diuer-
sis licet sacramentis, & olim veteres &
nunc etiam nos exterius profiteamur.

Secunda conclusio.

Sacramenta verò nulla, aut naturalis,
aut scripte legis sanare hominem potuis-
se, cum sola, que in noua lege sunt à Chri-
sto seruatore instituta, verè proprieq;
gratiam & salutem efficiant.

AD LECTOREM.

POSTERIORES

cure & prouerbio & experientia teste, meliores esse consueuerunt. Cùm igitur in tradendis disciplinis laudabilis obtineat consuetudo, vt præter quotidianam lectionem aliquid accuratius elaboratum magistri relegant, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, auidius ad suam quisque professionem alliciantur: factum est vt sapientissimus magister noster Canus importunis amicorum precibus victus, posteriorum cogitationũ suarum primitias nobis æderet. Eæ sunt duę relectiones Theologicę tali viro profectò dignę: altera de sacramentis in genere, altera de poenitentia. In quibus nescias candide lector vtrum magis in viro isto mirere, acumen ingenij verè theologici, non de rebus nihili (vt ferè fit) disputantis, an dicendi facundiam cum facilitate, & perspicuitate coniunctam. Nam in ceteris cùm semper sui similis sit, nescio quo hic pacto seipsum superare videtur, adeo ingeniosè omnia discutit, dilucidè ob oculos ponit, propriè & eleganter differit. Porro si ad eum modum res theologica, natiuo suo fulgore nitida tractaretur, spes esset, fore vt omnes illius candidati breui scopum attingerent. Ceterum quid facias multis, qui theologi voca

A ij bulum

bulum dignè sibi vsurpare videntur, si more andaba-
tarum gladium in tenebris ventilent, si artis theo-
logice, quam petere instituerant obliti, Iberis in-
terim neniis implicati, pro nihilo digladiantur? An
qui eiusmodi sunt, non similes dices procis Penelopes,
qui pedisequarum lenociniis in ipso statim vestibulo
remorati, ad arcem domine quò iter intenderant non
perueniunt? Veritas nēpe vna est, quę sola vult ama-
ri, & nullo modo patitur pellicem. Sed & maiesta-
tem & grauitatem sibi vendicat non vulgarem, illo-
tis ad eam pedibus, si quis tentet irruere, is velut al-
ter Ixion nubem pro Iunone tenebit, temeritatis suę
pœnas versatili semper rota daturus. An nō Apo-
stolus noster hos tibi videtur propriis pinxisse colo-
ribus semper discentes, & nunquã ad veritatis scien-
tiam peruenientes? Tu verò vir theologe si cupis ad
theologicę veritatis desideratos amplexus compedio
peruenire, neglectis ancillis quę seruiunt cū filiis suis,
lege & relege quę tibi tradit purę, & libere verita-
tis amator magister noster Canus. Et si munusculū
hoc, quod tibi addicit non magnitudine, sed precio
æstimandum placere cognouerit (placebit autē haud
dubiè) plura deinceps (nam totus tibi dicatus est)
sperare poteris. Vale.

PROOEMIUM.

NOLLE M equidem, viri gra-
uissimi, nouas à me res aliquas de re-
bus antiquissimis disputaturo hodie-
na die expectaretis. Nam & ubiq;
gētīū fugiēda theologo doctrine no-
uitas, quę cum semper periculosa est, tum ferè vt ve-
tustati, ita quoque veritati contraria, & quam nunc
disputationem de sacramentis instituimus maiori ex
parte veterum traditione cōsistit, & in hoc celes-
tissimo toto terrarum orbe gymnasio illud magnopere
conandum est, ne nouitiis opinionibus, aut theologiae
dignitas, aut maiorum nostrorum auctoritas minua-
tur. Quocirca si in earum rerum assertione, quas ho-
die sum explicaturus, quorundam fortè iuniorum pla-
cita refellero, idq; suppressis etiam, tacitisq; nomini-
bus, quæso ne arrogantiae tribuatis: quin potiùs exi-
stimate sedulò me in id incumbere, vt ne scolastica
dogmata noua esse videantur, sed antiqua & nostrę
religionis auctorum ingenio, atque eruditione comen-
data. Quod si intellexerimus primã hanc relectionem
laudari à vobis laudatis viris, aut certè consilium no-
strum conatumque probari, maiora & grauiora de
inceps Christo iuuante proferemus.

Locum igitur hodierna disputatione repetendum
magister ex decimo euangelij. Luc. c. desumpsit. prin-

A iij cipium

P R O O E M I V M.

cipium aptissimum. 4. suo sententiarum libro inde daturus: unde & nos ad vestram hanc academiam accedentes nostrarum quoque lectionum principium dedimus. Locus autem huiusmodi verbis continetur. Samaritanus approprians alligavit vulnera eius infundens oleum & vinum.

Ac Samaritani parabola quidem iuxta germanum literę sensum in id est à domino composita, ut proximus quem perinde, atque nos ipsos diligere iubemur, non cognationis, aut sanguinis propinquitate: sed humanitatis, & benevolentię coniunctione definiatur. Homini quippe sauciato, qui descēdēs ab Hierusalem in latrones inciderat, non aut Leuita, aut sacerdos ciuitatis generisque ratione coniunctus tulit opem: sed Samaritanus alienus à Iudeorum commercio quidem, sed non ab humanitate tamē alienus. Verum tam accuratē cōficta enarratāque similitudo vniuersis sanctis expositoribus visa est mysticū aliū sensum inferre, iuxta quē descēdens homo in ciuitatē Hierico, humanum genus intelligitur: cui vulnerato, spoliato, jacēti, semineci post peccatū, Christus Iesus reuera Samaritanus, hoc est, custos vnicus ipse noster nature etiā cōmunionē propinquus effectus, medicinas adhibuerit spirituales, quibus peccata omniū vulneribus mederetur. Has nos medicinas sacramēta vocamus, de quibus his disputationem in genere suscepimus quinque præcipuē partibus continendam.

Prima

4

PRIMA PARS.

Primū enim definiemus sacramen-
ti nomen, vt intelligant omnes quid
sit id, de quo disseritur, mox ostēde-
mus sine fide vnius mediatoris Iesu
Christi, quam sacramenta designāt,
neminem fuisse salutem consecutum. Deinde mostra-
bimus sacramenta fuisse semper post peccatum ho-
minis ad salutem necessaria. Quarto loco explicabi-
mus quāenam sacramenta hanc salutem effecerint.

Postremò colligemus id, quod explicatu difficilli-
mum est, quo propriè discrimine sacramenta noua à
veteribus separentur. Principio itaque, vt viam re-
liquis quæstionibus faciamus, sacramētum à plerisq;
definitur esse sacrę rei signum. Cui quidem finitioni
multipliciter obiicitur: sic enim obiectionibus exposi-
tis facilius erit rei definitæ intelligentia.

Primò, coniugium in statu innocentie, erat signū
rei sacrę, id est, coniunctionis inter Christum, & ec-
clesiam, quemadmodum Apostolus docet, & tamen Ephes. 5.
non erat sacramentum, vt nunc quidem de sacramen-
tis loquimur, cū in illo statu, nec morbus esset, nec
proinde medicina.

Deinde sacrificium Abel non fuit sacramētum,
non plus certè quàm oblatio Caim, fuit tamen signū
rei sacrę eius videlicet sacrificij quod & Christus

A iij in

PRIMA PARS.

10. de ciuit. 6. 20. in ara crucis obtulit, & nos offerimus in altari, vt in vniuersum de veteribus hostiis Aug. tradit, igitur definitio mala. Præterea serpens æneus à Moysè in deserto suspensus, Manna item eodẽ loco Iudæis exhibitum, signa fuere rerum sacrarũ, vt Ioan. euangelium docet. At certè non fuere sacramenta.

1. Corin. 5. Præterea agnus pascalis, auctore Paulo rei sacrę signũ erat, nec magis videtur fuisse sacramentũ, quàm alię figurę, quæ in veteri lege præcesserunt.

LUC. 7. Ad hæc verba Christi apud Lucam, remittuntur tibi peccata tua. Sacramenta minimè fuerunt, cùm tamen fuerint signum rei sacrę, id est remissionis peccatorum, quam etiam effecere. Et confirmatur: illa verba, ego te baptizo &c. sunt sacrę rei signum ablutiois, scilicet, interioris cuius etiam sunt causa. Sed sacramenta non sunt, nisi ita desipiamus, vt sacramentorum formas, sacramenta nuncupemus.

De consecr. d. 3. c. aquã. Præterea aqua lustralis, quam vulgus benedictam appellat, signum est rei sacrę, & signum quoque sanctificatiuum: at certum est tamen non esse sacramentum. Definitio igitur est inepta. Maior enim propositio satis probatur Alexan. Pape testimonio in decretis suis, vbi asserit aquam sale conspersam, & diuinis precibus consecratam populum sanctificare, inquinatos mundare, insidias diaboli auertere, sanitatem corporis & animę præstare.

Corpus denique Christi in eucharistiam contentum

tum non est signum. Signum est enim *Aug. finien-* 2. de doctri.
 te, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud Christi.
 à se cognoscere facit. Corpus autem Christi, licet c. 1. de conse.
 invisibiliter sub specie panis contineatur, sine dubio d. 2. c. signū.
 sacramentum est, non ergo sacramentum aptè finitur,
 quòd sit sacræ rei signum.

His atque aliis argumentis definitionem hanc à
 magistro sententiarū approbatam, iuniores quidam
 facile reiciūt, quibus nos tñ facilius respōdebimus, si
 tria prius principia ponamus. Quæ si cuiquam non
 bene prouisa, & diligenter explorata videantur.
 Huic illud respondere possumus: non id nos quære-
 rere, vt omnibus prohibētur, quæ asserimus. Nam id
 fieri non potest, sed vt eis, qui iuxta rei naturam de
 qua disseritur, argumenta requirunt.

Primum itaque fundamentum est, sacramenta es-
 se sacras quasdam ceremonias ad Dei vultum vide-
 licet pertinētes. Nam ante omnia id sacramenti no-
 men præsefert, quod à sacro deriuatum. Varro de
 lingua Latina auctor est. Sacrorum autem admi-
 nistratio ad religionē, qua Deum colimus pertinet.
 Quare & sacramentum opus est religionis.

Rursum in sacramentis profitemur nos salutem à
 Deo saluatore querere, id verò ad pietatē, qua Deo
 cultum exhibemus spectare manifestum est.

Peccata insuper, quæ in sacramentorum, vel admi-
 nistratioe vel susceptione fiunt, virtuti religionis

A v aduer-

PRIMA PARS

aduersantur, sunt enim vel superstitiones, vel sacrilegia, ergo recta ipsa sacramentorum, siue susceptio, seu administratio actus est religionis. August. de mun. Dei. 10. c. 5. & refertur de cōse. d. 2. c. sacrificiū. definit non quodlibet signum esse sacramentum, sed quod sit sacrum signum.

Secundum fundamentum est, non quodcunque sacrum sacramentū esse: sed quod habeat occultam, & reconditam significationem. Nam vulgari sermone, tunc siue verbis, seu rebus inesse dicimus sacramentū, cū est significatio quedam abscondita. Mox etiam Greg. 1. q. 1. c. multi. ob id ait sacramenta dici, quia sub tegumento corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem. Vnde à secretis sacris sacramenta asserit appellata.

Ephe. 5.
Col. 1.
1. Thimo. 3.

Præterea interpres noui testamēti vbi apud Græcos habetur *μυστήριον* ferè traducit sacramentum. At mysterium absconditam & occultam habet insinuationem, vt eodem cap. Grego. affirmat. Non igitur est sacramentum, nisi sit occulta, & condita significatio. Hinc illa vulgata doctrina, sacramēta rebus sensibilibus constare, quarū figura, scilicet occultius adumbrentur res insensibiles. Sola namq; verborum expressa significatio sacramentum non efficeret. Sacramenta quippe sine verbis fuere quedā in lege tum naturali, tum scripta: sine rebus autem nulla fuere sacramenta. Rerum itaque significationem ratio sacramenti requirit. Atque eò fortasse Samaritanus hic

noster oleū, & vinū res materiales, ac visibiles exhibuisse legitur, verba exhibuisse non legitur.

Hinc etiam illud est, quod Aug. tradidit, oportere Epist. 23. ad Boni. ep̄m. re res, quibus sacramenta constant, imaginem, & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa & sacramenta esse dicuntur, verbi gratia baptismus lauat, ideo completur in aqua, Eucharistia reficit, ob idq; panis & vini speciem accipit: vnctio fouet, idcirco ministratur in oleo: in poenitētia demum sub aperta forma iudicij, vbi & testis, & reus, & iudex, & accusator inducitur, iudiciū illud interius licet agnoscere, quo ab inuisibili iudice reus, vel absoluitur, vel ligatur. Ita in cæteris sacramentis inueniemus mysticam sacramentorum significationem, quadam imaginis & figuræ proportionem consistere.

Tertium fundamentum est, sacramenta esse signa sanctificationis practica, quæ, scilicet, ipso vsu adhibentur ad sanctificandum. Nam cum sit duplex signum sanctitatis, alterum speculatiuum, vt nomē sanctum, vel sanctificans: alterum practicum, quod non solum significat sanctificationem, verū & exhibet, vt baptismus exterior, sacramentum non signum speculatiuum, sed practicum est.

Id verò ex eodem cap. multi cum primis habetur l. q. i. vbi Greg. ait, sacramēta dici, quòd sub tegumēto corporaliū rerū diuina virtus secretius salutē operetur.

Itē nisi ita esset, plura ī noua lege essent q̄ septē sa-

cr̄a

PRIMA PARS

cramenta quandoquidem sacrarum rerum signa speculatiua plura sunt.

Præterea in sensu, quo scholastici disputant de sacramentis, spirituales & sacras medicinas intelligere cogimur, quæ nisi signa practica, & sanctificatiua sint, intelligi nulla ratione possunt.

Est igitur sacramentum, vt hæc tria simul principia complectamur, sacrum & occultum signum ad sanctificandum institutum. In quem sensum illa definitio est optima, sacramentum est sacræ rei signum.

Quare ad primum argumentum facillimè respondetur, matrimonium nec in statu innocentiæ, nec in alio vnquam ante euangelium tempore fuisse sanctificatiuum, vnde nec fuit sacramentum, nisi latissimè quodlibet mysterium sacramentum vocare velis, quod, vt modo diximus, interpretes noui, ac veteris testamenti sæpius facit. Quo significato nunc de sacramentis minimè disputamus, sed cū concilio Floren. à sacris aliis sacramenta distinguimus, vt peculiariter ad sanctificandum homines instituta.

Responderi quoque potest, matrimoniū nec in statu innocentiæ, nec in lege naturæ, aut scripture signum fuisse sacrum & religiosum, quippe cū non esset opus diuini cultus, sed magis ciuilis humanusq; contractus in naturæ solū vel propagationē, vel remedium institutus. At in lege noua simul, & sanctificatiuum, & sacrum est, vt cætera religionis Christianæ
sacra-

sacramenta. Nec in præsentia vertere in quæstionem volumus, an matrimonium, quod vel per procuratores, vel etiam ab ipsis coniugibus sine ecclesiæ ministro, sineq; aliqua religionis cæremonia prophanè contrahitur, sacramentum sit. Tametsi vocari in dubium iure fortasse potest. Nam eiusmodi cõtractus, quod iam insinuauimus, purè ciuilibus est, nec aliqua ex parte opus religionis sacrum. Quare non est sacramentum. Deinde quia cùm sine sacerdote, vel per procuratores, vel per literas, vel aliter quocũque modo fideles contrahunt non se existimant esse sacrilegos si non sint in gratia, quo tempore contrahunt. At si sacramentum conficeretur proculdubio sacrilegi essent. Præterea quia recipere sacramentum vnus pro alio non potest, ergo quod per alios contrahitur non est sacramentum. Præterea vt concilium Floren. definit, omnia sacramenta tribus constant, materia, forma, ministro, quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. At cùm matrimonium sine sacerdote, aut ministro ecclesiastico cõtrahitur, vnum reuera deest, non igitur conficiatur sacramentum, sed de huiusmodi quæstione alio loco fusius & copiosius differemus.

Ad secundum respondeo sacrificiũ fuisse duplex: in lege, tam naturali, quàm scripta. Alterũ ad protestandum Deum rerũ esse auctorem ac dñm, & huiusmodi non erat sacramentum. Tametsi illius sacrificij

PRIMA PARS

ficij signum erat, quo religio nostra Deum vnice colit. Alterum verò in id factum est, vt Deus mortaliū culpis infensus placaretur, quod erat vtiq; sacramentum. Videtur autem sacrificium Abel prioris generis fuisse, quoniam munus solū fuisse perhibetur, sicut & oblatio Cain. Quare non fuere sacramēta, quę à generalibus sacrificiis cōciliū Floren. discernit.

Ad tertium, serpens æneus & manna signa sacra non fuerunt, licet rerum sacrarum fuerint significatiua. Nec enim aut erectio serpentis, aut manne vsus in id fuit, vt Deo religionis cultus exhiberetur.

Vtriusque præterea rei vsus erat in effectum aliquem corporalem. Serpens namque non fuit erectus ad sanctificandum animum, sed ad sanādum corpus. Nec manna præstitū Iudæis est ad sanctitatē spūs, sed ad sacietatem carnis. Non igitur fuere signa practica sanctificationis, ac proinde nec sacramenta. Quāquam intelligentes huiusmodi rerum futurarum mystica signa per fidem rerum, quas credebant, iustificabantur: omnes enim eandem escam spiritalem manducauerunt, & eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, vt Aposto. in priore ad Corin. epistola testatur.

Ad quartum, quibusdam agnus pascalis non videtur fuisse legis veteris sacramentum, quòd in illius esu nullus vsus sanctificationis apparet. At di. Th. multò aliter intellexit. Quēadmodū in lege noua

alia

1. Corin. 10.

3. p. q. 73. ar.

5. & 1. ad

Cor. 5. l. 2.

alia sunt sacramēta directè parata, & instituta ad mundandū, ac sanctificādum homines, vt baptismus, & poenitentia. Alia verò supponunt iam esse mundos, dantur q̄; in vsum sanctificatorum. Sic in veteri lege agnus pascalis sacramentum mundorum fuit, nempe quem nisi sanctis, & mūdīs edere non licebat. Atque idcirco non fuit opus, vt immundos sanctificaret, sed sat fuit adhiberi ad consummationem legalis sanctitatis, quam quidē habere nemini contingebat, nisi agnus pascalis ederetur. Quòd si cui ratio hæc subtilior videatur, quàm vt cōmuni sensui possit accōmodari, credat agnum paschalem non in memoriam solūm Aegyptianę redēptionis immolari, sed etiam pro peccatis Israelitici populi, sicut Eucharistię sacramentum, & signum cōmemoratiuū est præteritę redemptionis, & pro peccatis fidelium immolatur. At sacrificium pro culpis oblatum, quod retro iam diximus, sacramentum erat.

Ad quintū, patet verba Christi non pertinuisse ad ritum aliquē religionis, sed tantūm explicasse diuinam potestatem. Nam eadē loquendi forma Dominus dixit, surge & ambula, fides tua te saluam fecit, & alia eiusmodi, quę passim reperies apud euangelistas. Imo verò non existimauerim verba illa fuisse quasi instrumētū, quo Dominus ad sanctificationē vteretur, quod tñ esset necessariū, vt ibi esset sacramētū. Rursum & manifestā etiā habēt significatio-

nem,

PRIMA PARS

nem, nec gestum ibi fuit quidquam, quod sub rerū corporalium imagine occultum mysteriū insinuaret, quapropter nullum fuit eo loco sacramentum.

Atque inde cōfirmatio addita facile solueretur. Si enim nouę legis sacramēto sola verborū expressa significatio esset, non esset propria ratio sacramēti. Tametsi dicere quoque possumus signū partiale sanctificationis esse quidē partē sacramēti, non autē esse sacramētū hoc est signū integrū sanctitatis, quod videlicet in noua lege materia formaq; constat rebus, & verbis. Quo fit, vt cū artificiosum compositum esse sacramētū videatur, non pro forma verborum accipiendū sit, sed pro materia potius rerū sensibiliū. Quēadmodum vasis, aut statuę vocabulū nō pro forma artis accipimus, sed pro materia habēte formā.

3.p.q.65.ar
ti.5.ad.6.

Ad sextū, aliorū solutionibus prætermisissis, quę nisi me opinio fallit, non sunt idoneę, respondeo, cū d. Th. aquā benedictā non esse signū sanctificatiuū, etiam si non poenas culparum modo: sed, id quod mihi probabilius est, culpas quoq; veniales remittat. Nam quēadmodum illę ceremoniæ sacrę, quę præparant quidem ad baptismi sanctificationē, at non sacrāt tamen suscipientē, vt exorcismus, sacramenta dici non possunt: possunt autem vocari sacramentalia quasi sacramentorum ipsorū sanctificantiuū præparationes, sic aqua benedicta & cætera eiusmodi, quę peccata solū venialia delent: quoniam sanctitatem præstare nequeūt,

nequeunt, sacramentalia sunt, non sacramenta.

Sed obiicis, ergo confirmatio non est sacramentū, ut quæ baptismo adiuncta ipsius effectum perficit. Nego consequentiam, quia effectus proprius confirmationis sine collatione gratiæ, per quā est vera sanctificatio præstari non potest, & idem omnino est in reliquis ecclesiæ sacramentis, remissio autē venialium, qui est effectus aquæ benedictæ sine collatione gratiæ, & sanctitatis confertur. Effectus præterea aquæ benedictæ in sacramento poenitentiae est, unde sacramentale, quod additur annexum sacramento poenitentiae est, quod videlicet integrū suum effectū nō habuit. At effectus confirmationis proprius in sacramento baptismi non est, sed ne in alio quidem sacramento. Quare non est sacramentale, quasi alicui sacramento secundario coniunctū, sed est per se verū perfectumq; sacramentum. Qua vel maxime ratione eorum error fit manifestus, qui sacramento unctionis extremæ remissionem venialium, tanquā effectum propriū assignauerunt, quod si esset, certè unctio non esset sacramentum, sed sacramentale quiddam.

Quod autem Alexander asserit aquam consecratam populū sanctificare, purgare, sanare, forsam intelligendum est non solum de aqua ista vulgari, qua in remissionē venialium aspergimur: sed de aqua etiā ad baptismum populi paranda, q̄ prius etiā sale conspergitur, & diuinis precibus consecratur: confert

B enim

PRIMA PARS.

enim summus pontifex elementa, quæ Christiana religio in suum usum vendicare solet cum iis, quorū fuit olim usus in veteri testamento, docetq; maiorem nostris inesse vim sanctificandi, purgandi, sanandi, q̄ veteribus. Quod si cui hæc nostra intelligentia displicet, quæ tamen vt linū lino ita facile antecedentibus consequentia nec̄tit, is tale habeat responsum, aquã sacrã, & bñdictã sanctificare, & purgare secūdu quid, eò q̄ peccatorum poenas soluit, culpas item veniales. Nunquam verò simpliciter, & absolutè sanctificat, quod ratio sacramenti requirit. At si hinc colligas legis veteris nulla fuisse sacramenta, quæ videlicet neminẽ sanctificabant, huic nos argumento suo postea loco respondebimus.

Ad postremum verò nunc dicitur, aliud esse sacramentum tantū, aliud esse simul, & rem sacramenti & sacramentum, vt. c. cū Marthe. de celebratione missarum Innocentius tradit. Hic igitur nos definiemus sacramentum tantū, quod oportet esse sensibile. At quod simul est res, & sacramentum satis habet si sit signum intelligibile: vt character signū est spirituale, quo sumus interius consignati, & corpus Christi signum est intellectuale corporis mystici, hoc est, ecclesiasticæ vnitatis, qua signū, & corpus Christi, & character appellantur sacramenta.

Epist. 23. ad
Bonifacium.

Diuus tamen Aug. dicit esse figuratū sermonē, cū corpus Christi vocat sacramentū. Nam rerum

simi-

similitudines nonnunquam rerum ipsarum, quarum sunt signa vocabula accipiunt, vt in Apoc. Agnus, qui occisus est ab origine mundi, id est, agnus signatus ab origine mundi, vt & August. siue quis alius fuerit eius operis auctor. Homi. 10. in Apoc. legit, & ad Rom. 6. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum. & 1. ad Corin. 10. Petra autem erat Christus: eodem, inquit, modo sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: & sacramentum sanguinis, sanguis est. Ac de prima parte satis nobis fuerit disputatum.

SECUNDA PARS.

SEQVITVR altera, vbi differendum est, an fides Christi saluatoris nostri fuerit in omni lege ad salutem necessaria. Et pro parte quidem negatiua, illud est precipuum argumentum, qd in lege nature satis erat credere Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se, vt Apostolus ad Hebræos. 11. videtur astruere, fides igitur vnus mediatoris, qui, scilicet, Deum placaret, saluaret homines, non erat necessaria.

Preterea, non in lege nature modo, verumetiam scripturae satis ad salutem erat seruare mandata, iuxta id, quod Dominus ait: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. At decem mandata legis, de quibus sermo

B ij erat

SECUNDA PARS

erat naturali ratione continebantur, non ergo ad salutem erat fides vnus mediatoris necessaria.

Pro parte verò affirmatiua illud Apostoli testimonium est, vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. 1. ad Ti. 2.

Uolumus hic nos, quasi Troianum bellum gemino ab ouo, huius argumenti materiã exordiri, indeq; disputationẽ inchoare, an videlicet homines in statu innocentie, vel etiam angelos viatores contingere potuerit sine Christi fide salutem habere. Nam alienũ est, hoc à præsentis disputatione, & ab instituto huius dici prorsus remotũ, non enim hoc sanẽ loco in fidei q̃stionẽ incurreremus, nisi sacramentorum ratio postularet. Etenim cùm sint sacramenta omnia, quedam fidei in Christum protestationes: non aliter commodè potuimus sacramentorum necessitatem definire, nisi prius statuissimus quousque Christi fides sit, fueritq; mortalibus necessaria. Nam sacramenta mortalium sunt medicinae.

Itaque, vt ad huius quæstionis caput recurrat oratio, dupliciter potest intelligi fides Christi, & implicita & explicita. Nempe Christiani explicitè in Christum Deum, & hominem credimus. At qui credidit olim Deum humanæ salutis procuratorem per aliqua media mortales in vitam æternam reparaturum, is Christi fidem habuit implicitam.

Prima igitur conclusio sit, non fuit fides Christi
expli-

explicita semp̄ ad salutē in oī lege hoībus necessaria.

Hanc & magister, 3. d. 25. & cōmunis tenet theologorum consensius. Eandem habet diuus Augu. contra Faustum, li. 19. c. 14. Imo & Apostolus ad Gala. 3. eandem, nisi ego cecutio, videtur cōfirmare, cū ait, conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Prius autem quā veniret fides, scilicet, euangelica, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Satis ergo erat fides implicita Iesu Christi ad illius veteris populi salutem, populi inquam in eam fidem conclusi, quæ tempore gratiæ erat manifestius explicanda: multò igitur minus fides Christi explicita in lege naturæ ad salutem requirebatur.

Secunda conclusio, fides Christi redemptoris saltem implicita fuit semper post lapsum hominibus necessaria. Hanc citra fidei periculum negare nō licet, quā vtiq; auctores imprimis grauiissimi confirmant, quorum testimonia infirmare nulla ratione possumus. Hieronymus in. 2. c. epistolę, ad Gala. super ea verba, scientes quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, admonere, inquit, debemus sanctos, qui antiquitus fuerunt, ex fide Christi iustificatos. Siquidem Abraham vidit diem Christi, Ioan. 8. & letatus est. Et Moses maiores diuitias extimauit, Hebra. 11. thesauro Aegyptiorum, improprium Christi, aspicebat enim in remunerationem. Et Esaias vidit gloriam

B iij riam

S E C V N D A P A R S

Ioan. 6.

Esa. 6.

In epi. Iudae.

riam Christi, ut Ioan. Euan. commemorat. Et Iudas de omnibus generaliter. Item in. c. 4. eiusdē epistolę: *Hæres iste paruulus, qui nihil difert à seruo, sed sub tutoribus est, vsq; ad præfinitum tempus à patre totum humanū genus, inquit, vsque ad aduētum Christi significat. Quomodo enim oēs in protoplasto Adam necdū nati moriuntur, ita & omnes etiā hi, qui in aduentu Christi nati sunt, in secundo Adam viuificantur. Iste intellectus ecclesię catholicę conuenit, quę & veteris, & noui testamēti vnā asserit prouidētia, nec distinguit in tempore, quos conditione sociauit. Omnes edificati sumus super fundamētum Apostolorū, & prophetarū cōtinēte nos angulari lapide Iesu Christo, oēs vnus panis sumus, & duo cōsensimus super terram. Et quomodo nos super prophetas fundati sumus, ita & patriarchę in Apostolorum fundamine constiterunt, hætenus Hieronymus.*

Præclara certè, & tali viro digna interpretatio. Quemadmodū enim paruulus hæres idē est & adultus, sic populus ille antiquus, & hic nouus eadē fide, & religione contentus, eadem quoq; ecclesia est. Ac sicut in paruulo implicitè continetur, quod postea explicatur in adulto, ita fides illa antiquorum paruula fuit, et vi sua cōtinebat implicitè quod deinde crescēs habuit explicitè.

Diuus item Austinus hanc sententiam frequentissimè repetit, lib. primo cōtra duas epistolas Pelagian o-

gianorum. c. 21. & super Ioan. tract. 45. & epist. 157. que scribitur ad Optatū, vt multa alia loca præmittam. Illa sit fides salua, inquit, qua credimus nullum hominem siue maioris, siue paruule quãlibet, & recētis ætatis liberari à contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima natiuitate cōtra- xit, nisi per vnum mediatorē Dei & hominū Christū Iesum. Cuius hominis eiusdēq; Dei saluberrima fide, etiã illi iusti salui facti sunt, qui priusquã veniret in carne, in carne crediderūt esse venturū. Eadem namq; fides est & nostra & illorum. Quoniam hoc credide- runt illi futurum, quod nos credimus factum, & sa- cramenta quidem potuerunt esse pro temporū diuer- sitate diuersa, sed ad vnitatem tamē eiusdē fidei con- cordissimè recurrentia. Proinde cū omnes iusti, siue ante incarnationem, siue post incarnationem Christi, nec vixerint, nec viuāt, nisi ex fide incarnationis Chri- sti: profectò quod scripū est, non esse aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri: ex illo tempore valet ad saluandū genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est: hætenus August.

Grego. quoque Homi. 16. in Ezechielem in huius rei figuram etiam asserit, turbas, quæ precedebāt, & sequebātur, vtrasque pariter acclamasse filio David osanna in excelsis. Possem equidē testimonia profer- re in huius rei confirmationē sanctorū aliorū, sed ne multa, proferre satius est sacrarum testimonia li-

B iiij tera-

SECUNDA PARS

terarum, in quibus illud primū est quod habetur. 2. ad Cor. 4. habentes eundem spiritum fidei, sicut scriptū est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur.

Secundum verò habetur. 1. ad Cor. 10. Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandē escam spiritale manducauerunt, & omnes eundē potū biberunt. Bibebāt autē de spūali cōsequēte eos petra: Petra autē erat Christus.

Tertiū ad Rom. 5. sicut per vnius delictū in omnes homines in condēnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem.

Postremum idemq; grauissimū, ad Ro. 3. quo cetera, & explicantur, & confirmantur. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionē, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem ad ostensionē iustitię suę, propter remissionē precedentium delictorum, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi: vnus est enim Deus, qui iustificat circūcisionē ex fide, & preputium per fidē. Et causa est in proptu, non enim possent peccatores abiecto peccato Deo recōciliari, nisi crederent se peccatorū veniā gratia diuina posse cōsequi. Nec sciret homo iustitiam, & salutē querere, nisi vnde petēda esset agnosceret. Semper ergo necessarium fuit credere

Deum

Deum esse hominum iustificatorem, ac saluatorem, quo videlicet prouidete salutis remedia erant humano generi cōparanda: hac verò fide implicitè credebatur in Christum, per quē Deus erat iustificaturus, seruaturusq; vniuersas nationes.

Tertia conclusio, fides Christi explicita post euangelij diuulgationē, est ad salutem cuiusq; hominis necessaria, in cuius confirmationē testimonia sanctorū retro citata, nō tam idonea sunt, quàm ego desidero. Indiscriminatim enim asserit neminē, nec pusillum, nec magnū, aut in noua, aut in antiqua lege sine Christi fide potuisse saluari. Cū igitur veteres sine fide explicita Christi salutem fuerint assecuti ex sanctorū testimoniis, vt videtur, confirmare non possumus fidem explicitam esse nunc tēporis necessariā. Atque hoc argumētum nonnullos omnino cōmouit, vt tertiā conclusionē inficiarentur. Illud etiā, quòd præceptum de fide Christi potest inuincibiliter ignorari, Ioā. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatū non haberent. Ergo & potest quis saluari sine explicita fide Christi, faciendo alias quęcūque lex naturę præscribitur, & cōfirmatur: quia potest quis in nemoribus, vel in syluis educari, quò nullus p̄dicator accedat, nec tamē fidē Christi habere potest sine prædicāte, ad Rom. 10. Ergo per fidem implicitam Christi, sicut in lege naturę saluabitur.

Confirmatur deinde, quia statim à Christi passio-

B v ne

SECUNDA PARS

ne illi, ad quos euāgeliū nō p̄uenerat seruabātur, vel i lege Moysi, vel in lege naturæ. Ergo & nūc ij, ad quos nōdū p̄ueniteuāgelij p̄dicatio, verbi gr̄a, Indi: nā eodē penitus modo, sicut illis nō fuerat Christus annūciatus, ita et apud hos nō est iūulgatū euāgeliū.

His tamen non obstantibus, tertia illa conclusio vsque adeo certa est, vt eam negare nō periculosum modò, verū etiam erroneum sit, hereticum dicerem, nisi modestius esset ecclesie definitioni huius vocabuli nota tam derelinquere. Id ego statim ostēdam, si prius tamen discrimen inter fidē veteris, & noui testamenti, vt videlicet illa fuerit implicita, hæc autem explicita certis documentis declarauero. Primū igitur di. Aug. lib. 19. contra Faust. c. 14. Antiqui iusti, ait, sacra sacramentis suis intelligebant venturā prænunciari reuelationem fidei, ex qua, licet adhuc operta, & abscondita etiā ipsi viuebant. Et infra, tunc ergo occulta erat fides. Nam eadem credebant, eademq; sperabant omnes iusti, & sancti, etiam temporū illorum. Nunc autē reuelata est fides, in quā cōclusus erat populus quando sub lege custodiebatur. Ecce Aug. testimonio Pauli ad Gala. 3. Id probat, quod assumpsimus discrimen esse veteris, & nouæ fidei.

Præterea, idem Apo. vt antè iam vidimus ad Gala. 4. comparans fidem illius veteris populi fidei, populi noui, illam paruuli vocat, hanc gr̄adioris iam viri, & ne longum faciam. c. 1. epistolę ad Colo. circa finem

finem. c. 3. eplę ad Ephesios circa medium, toto deniq; cap. 3. eplę posterioris ad Cor. hoc discrimē insinuat.

Illud itaque iam quod instat agamus, probemusq; fidem Christi explicitā post euangeliū promulgatū esse ad salutē necessariam. Id verò primū ostenditur ex Marc. c. vlt. *Predicate, ait, euangeliū oī creature, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit condēnabitur.* Vbi Bernardus ad Hugo. epist. 77. diligenter aduertit, nō esse dictū, qui non baptizatus fuerit condēnabitur, sed qui non crediderit &c. Vt maior quædam necessitas fidei in euangelium, q̄ baptismi præscriberetur: fit enim, vt sine baptismo quis saluetur, cū scilicet baptismi suscipiēdi nō est facultas: at credendi euangelio tanta necessitas est, vt oī euētū, qui nō crediderit cōdēnetur.

Item Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filiū hominis, vt omnis, qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. Qui credit in eum non iudicatur, qui autem non credit iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei, & infra. Qui credit in filiū habet vitam æternā, qui autem incredulus est filio, non videbit vitam. Et tamen si non est medium ad salutē necessarium, cū possit inuincibiliter ignorari, vt nunc ex doctrina cōmuni supponimus, potest quis esse incredulus filio, hoc est credere filiū non esse Deū, & in hoc errore saluari. Et. c. 6. Omnis, qui audiuit à pa-
tre,

SECUNDA PARS

tre, & didicit venit ad me. Si autē quis seruator, au-
 diuit à patre & didicit, ergo venit ad Christum.
 Et. c. 10. Ego sum ostium, per me si quis introierit, pa-
 scua inueniet. Et. c. 14. Vado parare vobis locum, &
 quò ego vado scitis, & viam scitis: dicit ei Thomas.
 Domine nescimus quò vadis, & quomodo possumus
 viã scire: dicit ei Iesus. Ego sum via & veritas &
 vita, nemo venit ad patrem nisi per me. Et. c. 17. Hęc
 est vita eterna, vt cognoscant te solū verum Deum,
 & quem misisti Iesum Christum, vtrunq; igitur me-
 dium est nunc ad salutem necessarium, & cognoscere
 Deum, & cognoscere quem misit Deus Iesum Chri-
 stum, vt scitè diuus Chrysostomus interpretatur.

Pręterea, referēte Luca Act. 10. c. Angelus Cor-
 nelio viro iusto, ac timenti Deū, ait, mitte, & accerse
 Simonē, ille dicet tibi quid te oporteat facere. Quę
 verba tractans Aug. lib. de predest. sancto. c. 7. non
 sine fide Cornelius orabat. Nā quomodo inuocabat
 in quem non crediderat: sed si posset sine fide Christi
 esse saluus, non ad eum edificandum mitteretur archi-
 tectus Apo. Petrus, qui videlicet illi diceret, quę o-
 porteret audire, ille inquit, dicet tibi quid te oporteat
 facere. Et custos carceris quoque apud eundem Lucā
 Act. c. 16. Quid, ait, oportet me facere, vt saluus fiã?
 At illi Paulus & Silas dixerūt: crede ĩ dñm Iesum.

Pręterea, Apo. ad Ro. c. 10. eandem sententiã do-
 cet in hęc verba, si confitearis in ore tuo dñm Iesum,

&

Et in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: dicit enim scriptura. Quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum, in quẽ non crediderunt? aut quomodo credent ei, quẽ non audierunt? quomodo autem audient sine predicante? Et infra. Ergo fides ex auditu, auditus autẽ per verbũ Christi. Sed duo nunquid non audierunt? Et quidẽ in omnem terram exiuit sonus eorũ &c. vides quẽ admodũ inuocationẽ Domini, quæ fuit semper in omni lege necessaria, ad inuocationem nominis Christi deflexit Apo. Quæ videlicet nunc opus est, cùm iam in omnem terram exiuit apostolica predicatio.

Quòd si cui testimonia hæc videntur infirma, huic nos illud obiiciemus, quod Philosophus quidã magni Arist. I. Eth. nominis sapienter scripsit, ineptum esse exactã ubiq; demonstrationem efflagitare. Nam si sacrarum literarum testimonia in hanc rem essent manifesta, qui negasset eum nos non temeritatis & erroneis, sed hæresis nota inureremus.

Habemus præterea symbolũ Athanasij, cui nemo sanè catholicus refragabitur. Necessariũ est, ait, ad eternã salutẽ, vt incarnationẽ dñi nr̃i Iesu Christi fideliter credat. Et tãdẽ hæc est fides catholica, quã nisi quis fideliter crediderit, saluus esse non poterit.

Præterea. c. firmiter de summa Tri. & fi. catho.

vna

S E C V N D A P A R S.

vna est fidelium vniuersalis ecclesia extra quam nul-
 lus oīno saluatur, sed ille, qui viuit, aut in lege Moy-
 si, aut in lege nature, ignorans fidem Christi, non est
 pars vnius ecclesiæ catholicæ, ergo non saluatur. In
 concilio quoque Floren. sub Eug. 4. idem explicatius
 habes. Sacrosancta Romana ecclesia firmiter credit,
 nullos extra catholicam ecclesiam exeuntes, nec Paga-
 nos, nec Iudeos, nec hæreticos, nec schismaticos æter-
 næ vitæ fieri posse participes, sed in ignē eternum itu-
 ros, nisi ante finē vitæ eidem fuerint aggregati, tan-
 tumq; valere ecclesiasticis corporis vnitatē, vt nemo
 quantascunque eleemosynas fecerit possit saluari, nisi
 in catholicæ ecclesiæ gremio, & vnitate permāserit.
 Idem ferè habes extra de hæreti. c. 3. & in extraua.
 vnam sanctā de maioritate & obe. Huc etiam perti-
 net Hieronymi testimoniū. 24. q. 1. c. quoniā vetus, &
 Cipriani. c. loquitur. & c. alienus. & Augustini. c.
 firmissimè. 15. q. 1. & multa alia, quæ refert Cardina-
 lis Turrecrem. li. 1. ecclesiasticæ summe. c. 21. Errāt igitur,
 qui noua iam diuulgata lege salutem æternā cuiq;
 sine explicita fide pmittunt. Atque hic error q̄ lon-
 gè serpat, non vident. Concedant enim pariter nece-
 se est, sine baptismo in reuel in voto suscepto introi-
 tum in regnum cælorum. conc. Tri. sess. 6. repugnantē
 in decre. de iustifi. impij. c. 4. Imo repugnantē euange-
 lio, cū ait, nisi quis renatus fuerit & c. Quod si a-
 dultis ea media nunc satis sunt, quæ erant ante legem
 Christi,

Christi, non equidem video qua consequentia paruulis remedia legis naturæ, & scripturæ fuerint reuocata: aut fateantur igitur paruulos, cum non adest facultas baptismi saluari, quod ecclesia Christi non admittit, aut, quod nos facimus, negēt: adultis sine euangelij fide salutem.

Dicant etiam mihi, quibus contraria sententia placet, an Iudæi, ad quos euangeliū non peruenit, seruantes legem Moysi saluentur, an non? Si non, habetur id quod volumus: si etiam, quid ergo præscripta cōcilij Florentini definitio præstat? quid & illa rursus, in quam catholici conuenimus, legalia post euangelij diuulgationem, sine interitu seruari non posse, & oēs eiusmodi obseruatores à Christo alienos, & eternæ uitæ minimè fieri posse participes, nisi aliquando ab his erroribus resipiscant.

Ad primū verò argumentū, quo tertia hæc conclusio vertebatur in dubiū, nego equidē cōsequentia. Aliud enim est quòd excusetur quis à peccato nō credendi in Christū, aliud quòd sine fide Christi uitæ eternæ beneficium consequatur, vt di. Tho. 22. q. 10. disertè nos docuit. Condēnabuntur igitur illi, non quia non crediderunt in Christum, cum non sit illis euangelium annunciatum, sed propter alia cōtra legem naturæ peccata. Quòd si fingas eiusmodi legem naturæ seruare, respondet di. Tho. 3. d. 25. q. 2. ar. 1. q. 1. 1. & 2. & arti. 2. q. 1a. 2. q. si quis faciat quod in se est, huic
Deus

S E C V D A P A R S

Deus providebit, vel per hominem, vel per angelum, si opus fuerit, & si q̄ras vnde hęc tam extraordinaria providentia, certē, p̄terquam quòd ratione cōstat, nec enim Deus deficit in necessariis: sacris etiam literis traditur. Act. 8. Angelus rapuit Philippum ad Eunuchum virum religiosum. Et. c. 10. Angelus apparuit Cornelio viro timentī Deū, facienti eleemosinas, & oranti. Et. c. 16. habes exēplū Macedonum. Et Ioan. euangelij. c. 1. Cū dixisset erat lux vera, q̄ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, dedit, inquit, eis potestātē filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius. Et. c. 12. Cū dixisset Dominus, ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum: respondisset q̄; ei turba, quomodo dicis oportere exaltari filiū hominis? quis est iste filius hominis? dixit eis Iesus. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebrę cōphendant: dum lucem habetis credite in lucem, vt filij lucis sitis: ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Sicut in lege naturę faciēti quod in se erat, & seruanti naturę legem Deus p̄sto erat ad reuelandum supernaturalia sine quorū fide saluari non poterat. Sic in noua lege p̄stanti, quod in se est lux euangelij refulgebit, quam qui non habet, manet in tenebris, an videlicet justitię sol Christus dominus non illuxit. Et hinc patet responsio ad priorem confirmationem.

Nam ad posteriorem respondetur aliam esse rationem

tionem post euangelij plenam inuulgationem, atq; ante
 era erat. Siquidem dum adhuc euangeliũ vulgaretur,
 licitum erat Paulo Timotheum circũcidere, purifica
 req; sese iuxta legis antiquę p̄scriptũ cum cæteris Iu
 daeis, quę tamen eadem nunc facere superstitionis procul
 dubio esset. Item adhuc euangelij p̄dicatione curren
 te pueri eorum, ad quos euangelium non peruenerat
 saluabantur in legis naturę sacramentis, at nunc tem
 poris nihil tale catholici recipimus. Abstinerere à san
 guine, & suffocato, à principio euangelicę p̄dicatio
 nis non licuit modò, verunetiam necessarium fuit, vt
 Act. 15. dicitur. At nunc qui ea seruaret, Iudaicę su
 perstitutionis meritò condemnaretur. Sic ergo & sine
 fide explicita à principio statim apostolicę p̄dicatio
 tionis homines seruari poterant, nunc seruari non pos
 sunt. Quòd Act. 8. 10. & 16. Iam coepit explicari, dũ
 peculiaris illa, & noua salutis procuratio per insoli
 ta media describitur. Nec tamen ego is sum, qui defi
 nire valeam quando primũ incoepit illud tempus, quo
 euangelij plenaria p̄dicatio absoluta est, cùm videli
 cet remediis antiquis penitus abolitis sola euãgelicę
 legis remedia pro vtrisque, & adultis & paruulis re
 manserunt. Sed id tamen statuere sine dubitatione
 possum neminem, cui fides Christi explicita desit, pos
 se nunc temporis salutem adipisci,

At enim cùm dupliciter intelligatur salus, altera
 æterna, ad quam iusti post hanc vitã venient: altera

C qua

S E C V N D A P A R S

qua in p̄senti sanantur homines à peccato, vel originali, vel actuali, facile nobis tribuent viri docti, sine fide Christi nulli vnquam mortaliũ eternã concessam esse salutẽ, illud tamen etiam num à doctis hoĩbus in dubium reuocatur, an sine Christi fide possit homo à culpa sanari:

Afferunt autem ad noui dogmatis confirmationem, di. Tho. primũ auctoritatẽ. 12. q. 89. ar. 6. vbi tenet esse non posse veniale peccatum cum solo originali. Quòd idem Innocentius superiũs ponit in. c. maiores extra de bap. §. sed adhuc q̄ritur. Et cõci. Floreñ. in decreto de vnione Gręcorum inuenies. Illorum autem animas, qui in peccato mortali, vel solo actuali decedunt, mox in infernum descendere.

Huius verò conclusionis causam di. Tho. eam reddit, quòd cùm vsus rationis habere puer cœperit, primũ quod illi cogitandum occurrit, est deliberare de se ipso. Et siquidẽ se ordinauerit ad debitũ finẽ, per gratiã cõsequetur remissionẽ originalis peccati. Si verò non ordinet seipsum ad debitum finem, secundum quod in illa etate est capax discretionis, peccabit mortaliter non faciens quod in se est. hætenus ille.

Ex his di. Tho. verbis ratiocinantes, fieri potest, inquiunt, vt primo tempore vsus rationis puer non modò Christum, sed ne Deum quidem agnoscat, vt pote apud barbaros sine vlla religione notitiãve diuini nominis educatus. Is ergo, vt faciat quod in se est, sa-

tis

tis erit si se conuertat in honestum finem naturæ ratione comprehensum. Sed tunc ille mortaliter non peccat, cum benefaciat pro ætate, & institutione, quam habet, nec est in solo originali, vt di. Thoma auctore nos habemus, ergo consequetur gratiam sine cognitione Dei, ac proinde sine fide Christi.

Præterea, quoniã hæc urgere angustius volumus, vt di. Tho. 22. q. 10. ar. 1. docet, infidelitas nullum peccatum est in iis, qui de rebus fidei nihil penitus audierunt. Cognoscat itaq; puer prima deliberatione aliquid esse honestum, aliquid contra turpe, statuatq; sese honestam viuendi rationem sectaturum, inhonestam repudiaturum, quæadmodum de Hercule in somnio, ferunt fabulæ. Iam quæro num ille peccet? Minimè verò Gentium, non enim peccatum infidelitatis, vt ex illa. q. 10. patet, nec peccatum omissionis cum conuertat se in honestum finem, quantum ei per scientiam, & ætatem licet. Est igitur in grã, si di. Tho. auctorem sequimur.

Præterea, vt urgentius idem instantiusq; premamus, fides ex auditu est, auditus autem non est sine prædicante, quod Aposto. ad Ro. c. 10. tradit. Non ergo potest puer statim à principio vsus rationis fidem habere sine prædicatore? At non est præsto, vt supponimus prædicator, qui in ipso videlicet temporis articulo credenda proponat, ergo iuxta di. Tho. sententiam, puer ille citra fidei actum iustificabitur? Faciamus insuper, vt primus actus pueri vtentis ratione sit velle

SECUNDA PARS

accipere baptismum: quia, scilicet, vidit pueros alios à sacerdote baptizari, cuius rei exemplum habes. 10. hysto. eccle. li. c. 14. referturq; à gratia. 1. q. 1. c. spiritus sanctus de pueris baptizatis ab Athanasio puero. Tunc ergo cum baptizatus nō ponat obicem, recipit gratiam, recipit autem sine fide. Nihil ergo vetat, vt homo citra fidem iustificetur.

Præterea, in quocunq; temporis puncto, atq; momēto potest homo iustificari, sed nō in quocunq; potest cognoscere Deum secundū ordinariam, & moralem potestatem. Igitur sine Dei, & Christi fide possumus à peccato sanari, ac remissionem peccatorū consequi.

Adde huc quòd vt Apo. ad Ro. 2. dicit: Gentes, q̄ legem non habēt, naturaliter ea, q̄ legis sunt faciūt: qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus suis. Sed factores legis iustificabuntur, vt eodē. c. Apo. ait, ergo sola cognitione naturali potest homini obuenire iustificatio. Vnde & di. Tho. in commentariis sup hūc ipsum locū, naturaliter, inquit. i. per legē naturālē ostendentem eis quid sit agendum, & tamen non excluditur gratia ad mouendum affectū. Hactenus di. Tho. Non ergo exigitur gratia ad mouendum intellectum, vt homo iustificetur, sed per solam nature rationem potest iustificari.

Præterea, non est necessaria alia cognitio, vt quis accedere possit ad Deum, nisi qua intelligitur Deus esse, & esse remunerator inquirentium se. At vtraq; habetur

habetur ex lumine naturali, ergo si quis habēs demonstrationem diuinę erga hominem prouidentię, atq; iustitię, ad Deum accesserit, sine fide gratiam poterit consequi, non enim credit, sed scit Deum esse &c.

In huius rei explicationem sit prima cōclusio. Erroneum est, atque adeò forsitan hæreticum, asserere quemquã adultum sine actu fidei per solam naturę cognitionē iustificari. Nam & sacri doctores vnanimi cōsensu reclamant, & arcane literę contra pugnant.

Ambro. in primis in illud. 1. ad. Tim. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, conditio, inquit, latet, si accedant ad eum: fides est enim, quę dat salutem, quã nisi mens tota susceperit voluntate, non solùm nil proderit, sed & oberit. Fidei enim gratia hanc habet potestatem, vt deuotis sibi diuinam infundat medelam, in deuotis verò conferat morbũ per quẽ totus homo intereat, & 1. li. off. c. 29. fidẽ, ait, esse iustitię fundamentũ. Et ad Demetriadem epist. decimi libri. 84. q. scientia naturali ingenio & industria cōparata non sufficiat ad animi salutem ostendit ex illo, vbi sapiēs? vbi scriba? nonne stultã fecit Deus sapientiam huius seculi. 1. Corin. 2. & ex illo ad Ro. 1. qui cùm cognouissent Deum &c. Quòd autem scientia, q̄ ad salutem animi satis est à Dei gratia, & munere proueniat, ostendit, ibidem ex Prouerb. 2. Dominus dat sapientia, & ex ore eius prudẽtia, & sciẽtia, tũc intelliges iustitiam, & iudicium, equitatem & omnẽ semitam
C iij bonã.

SECUNDA PARS

bonā. Et. 1. ad Cor. 12. Nemo potest dicere dominus
 Iesus nisi in spiritu sancto, & diuisiones gratiarum
 sunt &c. & 2. Cor. 3. Nō sumus sufficientes cogitare
 aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nra ex
 Deo est, & Hier. 9. Non gloriatur sapiēs &c. Et
 Psal. 88. Dñe in lumine vultus tui ambulabūt, & in
 noīe tuo exultabūt tota die, qm̄ glo. &c. Et ne quis
 possit refragari legat librum primum de vocatione
 gentium, vbi hęc sententia manifestissimè comproba
 tur. Fides, inquit. c. penulti, Quæ bonę voluntatis, &
 iustę actionis est genitrix, quò ipsa fonte nascatur
 Apostolus Paulus exponat &c. Probat autem mul
 tis ex locis fidē esse donū Dei &c. & cap. vlt. Abū
 dē, ait, demonstratū est fidem, qua iustificatur impius,
 nisi ex Dei munere non haberi, & ad hoc donari, vt
 principium possit esse meritorum. Subdit deinde illud
 ex Psal. 42. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam:
 ipsa me deduxerūt &c. Et Prouer. 8. Meum est con
 silium, & equitas, mea est prudentia, mea est forti
 tudo. & Hier. 10. Scio Domine, quia non est homi
 nis via eius, nec viri est, vt dirigat gressus suos. Di
 rigere aut gressus ad intellectū deliberantē pertinet,
 vel, vt verbis Ambrosij vtar, ad rectam sapientiā,
 & Hier. 24. Dabo eis cor, vt sciāt me. Et Ioan. 6.
 Erunt omnes docibiles Dei, omnis, qui audiuit à pa
 tre & didicit venit, ad me &c. libro denique. 2. de
 voca. gen. c. 1. Dubitandum, inquit, non est ad ipsam
 cogni-

cognitionem veritatis, & perceptionem salutis, nisi ope diuinę gratię peruenire. &c. 2. Cüm nemo nisi gratia Dei iustificatus fuerit per spiritum fidei. Quis ambigat eos, qui de quibuscunque nationibus quibuscunque temporibus Deo placere potuerunt spiritu gratię Dei fuisse discretos &c.

Chrisosto. homi. de fide & lege nature, ante opera primüm, ait, fides inducenda est. Eum enim, qui operatur opera iustitię, sine fide non possum probare viuum fuisse. Nullus sine fide vitam habuit &c. Et Homi. 32. in Ioan. Vbi que fide nobis opus est, bonorũ matre salutis medicina, sine qua nullã magnarũ rerũ doctrinã percipere quisquã potest. Id ipsum in commentariis quidem super epistolam ad Ro. sæpe tradit, sed Homi. 2. vel maximè. Diuus August. disertissimè eandem sententiam profitetur lib. 83. q̄stionũ. q. 67. lib. de corre. & gratia. c. 2. & 7. de grã. & libe. arb. c. 7. de spũ. & lite. c. 29. 30. 31. & li. 1. retract. c. 23. & super Ioan. tract. 25. & 26. in illud, nisi māducaueritis &c. & super psal. 13. 31. & 67. ne epistolę ad Optatũ verba etiã atq; etiã resumamus.

Heiro. ad Ephe. 3. in illud, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: habitatio, inquit, ista per exordium fidei fabricatur. Et ad Gal. 3. in illud, itaq; lex pedagogus noster fuit in Christo &c. omnes em̄ filij Dei estis per fidem, Deo nos generat, ait, nõ lex abolita, sed mater fides. Pręter testimonia verò, ea

C iiij que

SECUNDA PARS

quæ retulit Ambrosius ex sacris literis multa.

Primum, conclusio hæc demonstratur ex tota epistola ad Ro. cuius præcipuum argumentum, atq; adeo scopus, & finis est ostendere, nec nature, nec scripturæ legem iustitiam Dei præstitisse, sed solam fidem. Unde & 1. c. adducitur illud Habacuc. 2. Iustus ex fide viuetq; si substraxerit se, non placebit anime meæ. At si quis sine fide iustificaretur, iam iustus aliquis non ex fide viueret, sed ex naturali ratione. Quod cum Apostolo Prophetaq; pugnat. & c. 3. Iustitia Dei secundum fidem in omnes, & super omnes. Ut retro citauimus, & c. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ac protinus subdēs illud: beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, docet Apostolus beatitudinem hanc, siue in circūcisione, siue in præputio per fidem hominibus obuenire. Inde verò, c. 5. colligit, iustificati ergo ex fide pacem habeamus & c. & cap. 8. Quos prædestinauit, hos vocauit, & quos vocauit, hos etiam iustificauit, & quos iustificauit, hos & glorificauit. Primus ergo prædestinationis effectus vocatio est, quæ videlicet iustificationem antecedit, ut glorificationem iustificatio. At vocatio ad aures refertur, quibus fides percipitur. Certè Paulus, ut in summa dicam, nullos in epistolis suis Dei filios nisi per fidem agnoscit, nullos nisi ex fide semen Abrahamæ, & secundum promissionem heredes admittit. Non aliam quam iustitiam fidei concedit, siquidē
iusti-

iustitia apud Deū sic, non apud homines: nam per naturalem, aut scriptā legē apud hoīes iustificari hoīes possunt: apud Deum, si Paulo credimus, nō possunt.

Deinde hęc conclusio probatur ex eodem Apostolo ad Heb. 11. Vbi fides definitur esse substātia. i. fundamentum rerum sperandarum. Quòd si rationalis ad iustificationem satis est, iam profectò aliud fundamentum ponitur p̄ter id, quod positū est. Et p̄terea cū Apostolus eo capite docere vellet omnes iustos antiquos per fidem operatos esse iustitiā, fide, inquit Enoch translatus est: testimonium enim habuit placuisse Deo, sine fide autē impossibile est placere Deo, Accedentem enim ad Deum oportet credere. Quo ex loco certissimum sumitur argumentū. Nā Enoch in sacra scriptura fidem habuisse non legitur, sed solum placuisse Deo. Monstravit igitur Apostolus Enoch etiam fidem habuisse, quia placuit Deo, cui sine fide placere est impossibile. Quòd verò sermo de actu fidei sit, vel manifestum est, cū euestigio causam Apostolus reddat: Accedentem enim ad Deū oportet credere. Quam ob rem parum apta eorū expositio est, qui tradunt Apostolū hic loqui regulariter, & in communi, quasi plerunque ita cōtingat, verba namq; aliena nobis sepe permittimus, ne in scholastica disputatione eloquentiæ laudem affectare videamur: puerile quippe est res theologicas ornatè dicere velle. Eorum itaque interpretatio parum cōcinna est,

C v si

SECUNDA PARS

si argumentum Pauli cohæret. Etenim si vel raro id accidere potest, ut quis sine fide placeat Deo (cum interim per solam naturæ scientiã possit) dicetur Enoch ex illis esse, qui naturali ingenio ducti iustificati sunt: ita vel Apostoli ratiocinatio nullius penitus est momenti: vel assertio, quæ fingit aliquem sine fide placere Deo, est erronea.

Præterea, Sapientiæ. 9. Da mihi, inquit, sediũ tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis, Quoniam homo infirmus sum, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. Et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua in nihilum computabitur. Mitte illam de cælis sanctis tuis, ut mecum sit, & mecum laboret. Et sciam quid acceptum sit apud te omni tempore, & deducet me in operibus meis sobriè, & erunt accepta opera mea. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? cogitationes enim mortalium timide, & incertæ prouidentie nostræ. Corpus enim, quod corrumpitur aggrauat animã, & deprimit sensum, multa cogitãtem terrena inhabitatio. Et difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore, quæ in cælis sunt autem quis inuestigabit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis? Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi domine

domine à principio? Est ne igitur, qui post adeò clarũ irrefragabileq; veritatis testimoniũ audeat veritati refragari? Ecce sapiẽs qd' nos asseruimus manifestissimè docet, non sat esse mortaliũ cogitata humanaq; cõsilia ad animi salutẽ, nisi spiritus sancti dono celestis homini scientiam conferat, scientia videlicet illa salutis plebi Dei data in remissionẽ peccatorũ ipsius.

Quid si illud adiiciam quod à conc. Mileuita. c. 4. refertur in hæc verba? quicumque dixerit gratiam Dei in qua iustificamur, ob hoc nos iuuare ad nõ peccandum, quia per ipsam nobis datur, vt sciamus quid appetere, quid fugere debeamus, non autem per illã nobis pstantior, vt quod faciẽdum cognouerimus, etiã diligere, & facere valeamus, anathema sit, cùm sit vtrũque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus. Non ergo iuxta conc. definitionem gratia Dei solũ requiritur ad mouendũ affectum, sed ad mouendum etiam intellectum. Quod ex psal. 93. concilium probat, qui docet hominẽ scientiam, Dominus scit cogitationes hominum: quoniã vanæ sunt: Beatus homo, quẽ tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

Concilium verò Carthag. in epistola ad Innocentium refert in huius rei cõfirmationem illud ex. 2. ad Cor. 8. Non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nra ex Deo est.

Item Cælestinus papa in epistola ad omnes Galliarum

S E C V N D A P A R S

liarum episcopos, c. 9. vbi de fide contra Pelagianos decernit. Ita Deus in cordibus hominum atq; in ipso libero, inquit, operatur arbitrio, vt sancta cogitatio, piū, cōsiliū omnisq; motus bonæ voluntatis ex Deo sit. Ad hanc enim professionem papa Zozinus nos instituit inquiring. Quod tempus interuenit quo Dei non egeamus auxilio: in omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus, adiutor, & protector orandus est. Superbum est enim vt quicquā sibi humana natura præsumat & c. 12. Ecclesiasticis ex diuina sumptis auctoritate documentis omniū bonorū affectum, & omnium studiorum, quibus ab initio fidei ad ad Deum tenditur, Deum fatemur auctorem & nō dubitamus ab ipsius gratia oīa hominis merita p̄ueniri. Quo utiq; auxilio non aufertur liberū arbitriū, sed liberatur, vt de tenebroso lucidū, de prauo rectū, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Igitur catholicum non est, vt. c. 13. eiusdem epistolę cōcluditur, quod p̄fixis sentētis apparuerit esse contrariū, & ratio, nisi me cōiectura decipit, palmaria est. Nā vel homo cum primum ad vsum rationis peruenit, de fine naturali deliberat, vel de supernaturali: si de naturali certè vt est verum proportionatum intellectui, ita est quoque bonum voluntati proportionatum. Quare voluntas nature bonum appetere potest naturaliter, quemadmodum intellectus naturale verū potest naturaliter intelligere, cū igitur puer ille re
etè

Etè de fine naturæ deliberans: nãmque ducem sequens velit quod natura p̄scribit, nõ peccat, sed facit quod in se est, quare iuxta aduersariorũ opinionẽ iustificabitur, primamq; gratiam ex puris naturalibus consequetur, quod sine dubio erroneum est. Sin verò deliberatio de fine supernaturali sit cognitio, erit supernaturalis, quam nos fidem appellamus.

Præterea, si cognitio naturalis posset esse primum iustificationis exordium, iam ex nobis esset primũ nature iustificationis initium, quod pelagiani docuerũt. Quòd si hæc antiqua p̄sidia nõ haberemus aduersum nouam cõmentiamq; sententiã, synodus tamen Tridẽtina abundè nobis & auxiliũ & p̄sidium ferret sessione. 6. c. 5. 6. 7. & 8. decreti de iustificatione impij. Nam. c. 7. expressè definit sine fide nulli vnquam iustificationem contigisse. Et. c. 8. addit hæc verba. Cum verò Apostolus dicit iustificari hominem per fidem, ea verba in eo sensu sunt intelligenda, quẽ perpetuis ecclesię catholicę cõsensus tenuit expressitq;, scilicet, vt per fidem iustificari dicamur, quia fides est humane salutis initium, fundamẽtum, & radix omnis iustificationis sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Hactenus synodus Triden. Cum Christiana igitur fide pugnat, qui salutem vitamq; animi cuiquam sine fide tribuit, Omnibus em̄ Apo. itonat, grã estis saluati per fidẽ, & hoc non ex vobis, Dei namq; donum ad Ephe. 2.

Secun-

SECUNDA PARS

Secunda conclusio, ad peccati siue originalis siue mortalis remissionem fides in Christum explicita vel implicita est, ac fuit necessaria.

Non est autem hæc secunda tam certa, & explorata quàm prima, sed eam negare non video qua ratione possit esse tutum, certè ne quid amplius dicam, periculosum & temerarium est.

Primū enim August. ita definit, cū tamen aliis locis plurimis, tum maxime epistola illa. 157. ad Optatum, cuius verba qm̄ retroposuimus nō sunt hoc nobis loco resumenda. Diuus etiam Thomas ad Hebr. 11. lecti. 2. Post peccatum primi parentis nemo potuit, inquit, saluari à reatu culpæ originalis, nisi per fidem mediatoris explicitam vel implicitam. Diuus quoq; Chris. Homi. illa de fide, & lege nature idem tenet.

Id etiam testimoniis sacrarum literarum corroborari potest. Ad Colo. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit nos de potestate tenebrarum, & trāstulit in regnum filij dilectionis sui in quo habemus redemptionem, & remissionē peccatorum. Et infra, placuit per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in cælis &c. At sanguis Christi non cōmunicatur hominibus nisi per fidē vel sacramēta fidei. ergo &c.

Præterea, ad Gala. 3. Omnes filij Dei estis per fidem, q̄ est in Christo Iesu. &c. 2. Scientes q̄ nō iustificatur homo ex operibus legis, sed per fidē Iesu Christi,

sti,

sti & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi. Item ad Roma. 5. Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominũ nostrũ Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus. & c. 4. Credit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: non est autem scriptum tantum propter ipsum, sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrum à mortuis qui traditus est & c. Et. c. 3. Manifestius. Iustitiam Dei per fidem, inquit, Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum, non enim est distinctio, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quę est in Christo Iesu quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum. Et ratio est in præcepto: sicut enim est mediator Dei & hominum Deus & homo Christus Iesus ad glorificationem, ita quoque mediator est ad iustificationem. Quare sicut per fidem in Christum glorificamur ita per eandem oportet iustificari.

Verum exinde magna quæstio nobis oritur, an euangelio promulgato fides explicita Christi sit ad iustificationẽ hominis necessaria. Nam si testimonia, quę nunc retulimus, exponi de fide explicita, vel implicita possunt, æqua ratione cum afferuntur eadem
aliaq;

SECUNDA PARS.

aliaq; similia, vt probetur Christi fides post euange-
lij diuulgationē ad eternā salutē necessaria de fide ex-
plicita, vel implicita poterūt explicari. Quò fiet vt
argumenta, q̄ retro fecimus ad eam conclusionem cor-
roborandam per hanc expositionem eludantur. Au-
getur verò quæstionis huius difficultas, ex eo quod ha-
betur Ioan. 8. Si non credideritis quia ego sum, in pec-
cato vestro moriemini: nemo igitur à peccato iustifi-
cabitur nisi credat Christum esse Deum.

Num. 21.

Item vt filij Israel à serpentum morsibus sana-
rentur, oportebat eos in statuam serpentinam aspice-
re. Ergo vt à peccatorū vulnere quis sanetur, opus
est credere in Iesum Christum, vt habetur Ioan. 3.

Præterea. 1. Ioan. 5. qui habet filium Dei habet vi-
tam, qui non habet filiū Dei vitā nō habet. Habere
autem filium est credere in filiū, vt in eo. c. dicitur:
Nemo itaq; sine fide Christi ī euāgelio viuificatur.

Præterea, Bonifa. 8. in extra vnā sanctam, vnā,
inquit, sanctam ecclesiam catholicam & apostolicam
firmiter credimus, extra quam nec salus est, nec re-
missio peccatorum, in qua vnus est dominus, vna fi-
des, vnum baptisma. Non ergo sine fide explicita
Christi, homini extra ecclesiam constituto, scilicet Iu-
deo, vel Pagano peccata remitti possunt.

Adde huc illud. 1. Cor. 3. Fundamentum aliud, ne-
mo potest ponere præter id, quod positum est quod
est Christus Iesus. i. Christi fides, per quam Iesus ha-
bitat

bitat in cordibus, vt glossa ibidē exposuit. Et Greg. 1. q. 1. cū Paulus dicat fundamentum aliud &c. con- sequenter probatur, quòd vbi Christus non est funda- mentū, nullius boni operis potest esse superēdificatio.

Adde rursum & Chriſo. Homi. de fide, & lege naturæ hisce verbis differentē. Sicut hominibus opus est primū, vt præcedat vita deinde sequatur alimē- tum, ita necessarium, vt præcedat vitam nostram spes in Christum, quæ postea pascēda bonis operibus. Et vis planè videre, quòd opera sine fide non viuificāt? Testimonium bonum habuit Cornelius de eleemosy- na & precibus, sed Christum ignorabat, Deum qui- dem credens, sed quia bona quidem erant opera, sed mortua eò quòd fidem, scilicet Christi non habebāt, mittitur angelus &c.

In conci. tandē hoc Triden. sess. 6. decreti de iustif. impij. c. 4. videtur esse definitū in hæc verba. Transla- tio à statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei post euangelium promulgatum, sine lauacro regeneratio- nis, aut eius voto fieri non potest. Quòd etiam. c. 6. declaratur apertius. In primo etiam decreto. 4. sess. eiusdem cōcilij ita dicitur. Vt fides nostra catholica sine qua impossibile est placere Deo &c. Fides autē nra catholica sine cōtrouersia Christi fides explicita est. Et inferius: Si quis originale peccatū, vel per hu- manæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit

D tol-

S E C V N D A P A R S .

tolliq; per meritū vnius mediatoris dñi nostri Iesu Christi, aut negat ipsum Christi Iesu meritū per baptismi sacramentum tam adultis quàm paruulis applicari, anathema sit. Quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa, quicūque baptizati estis Christum induistis. Hactenus Synodus.

Quòd si post adeò firma testimonia ratio quicq; confirmare valet, illa certè non est omnino pessima, & sicut paruulis post euangelij promulgationem protestatio fidei in Christum implicita nil est ad salutem, & remissionem peccati originalis, sed fidei Christianæ explicita professio requiritur, qualem baptismus continet: sic ad remissionem peccati in adultis iam euāgelio promulgato non sat erit Christi fides implicita. Explicatiora sunt siquidē remedia salutis in euangelica lege, quàm erant in lege aut naturæ, aut etiam scripturæ.

His tamen non obstantibus (salua semper ecclesiæ Romanæ auctoritate, cuius cēsura nra oīa scripta & dicta volumus esse subiecta) sit tertia conclusio.

Ad remissionem peccati vel originalis, vel actualis ante baptismum non requiritur etiam nunc fides euangelij explicita. Cornelius namq; iustificatus erat antequam Christi fidem acciperet. Id autem quoniam à quibusdam proteruè negatur, ostenditur imprimis

di. Tho. testimonio. 22. q. 10. ar. 4. ad. 3. deinde sacra scriptura testatur eum ante fidem Christi fuisse virum religiosum, ac timentem Deum, quæ verba de inimicis Dei nullo modo dicerentur. Petrus quoque ait: In veritate comperio quòd non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum & operatur iustitiam acceptus est illi. Appellatus verò Cornelius ante fuerat vir iustus, ac timens Deum. Ergo acceptus erat gratusq; Deo priusquam in Christum explicitè crederet. Atque idem ferè argumentum est de Eunuchò Act. 8. & Lidia purpu. c. 16. Idem ergo nunc etiã euenire poterit, vt per solam fidem in Deum homo iustificetur, & querat mox à Deo salutem, quæ est per Christum Iesum.

Præterea, fidem explicitam Christi Deus in noua lege non comunicat sine prædicante, vt patet ex Apo. ad Ro. 10. sed in quolibet momento homo, qui credit in Deum potest iustificari, non autem in quolibet potest habere prædicatorem, qui de fide Christi instruat eum, ergo &c.

Præterea, di. Tho. id tenet. 3. p. q. 69. ar. 4. ad. 2. in hæc verba. Remissionem peccatorum aliquis consequitur ante baptismum, secundum quod habet baptismum in voto, vel explicitè, vel implicitè. Ita ante baptismum Cornelius, & alij similes consequuntur gratiam, & virtutes per fidem Christi, & desiderium baptismi explicitè, vel implicitè &c. Ac re vera inter auctores nul-

D ij lum

S E C V N D A P A R S

lum equidem legi, qui huic conclusioni refragaretur, nedum illam tanquam aut hæreticam, aut erroneam, aut scandalosam exploderet. Ego verò & opto redargui me, & ea, que disputo discerere malo quàm iudicare. Cumq; nec studio certandi, nec ostentandi ingenij gratia, sed causa veri reperiendi disputationem hanc, aliasq; suscipiã, si quis meliùs sentiat, huic ego libenter & aures & animum accõmodauro.

Ad argumenta igitur, q̄ in hanc tertiam conclusionem facta sunt, ordine suo respondemus.

Ad primum, non esse eandem rationẽ etiam euangelio promulgato de remissione peccatorum, & eterna finaliq; salute. Non enim omnia, que ad hanc consequendã exigũtur, ad illam alteram sunt necessaria: Eò quòd illa, vt modò dicebamus, in temporis puncto cuiq; adest facienti quod in se est, hæc verò secundum diuinæ procurationis ordinem per media quædã temporaria, & successiua administratur? Quocirca nil mirũ est si eadem etiam testimonia ad iustificationem huius vitæ momentaneã, relata de fide in Christum implicita intelligantur, relata verò ad futuræ æternæ vitæ salutem, intelligantur de fide explicita.

Ad secundum, posteaquam euangelium Christi fuerit annunciatum, vt illis erat, quibus Dominus loquebatur, fatemur prorsus sine euangelij fide nec peccata quidem posse remitti. Secus tamen priusquam homini Christus Dominus fuerit prædicatus.

Ad

Ad tertium, perfecta sanatio vulnerū, quæ à serpente accepimus tunc erit, cū alligauit Dominus vulnus populi sui & percussuram plagæ eius sanauerit, vt Esa. 30. dicitur, hoc est in resurrectione. Huius autem resurrectionis gloriam, & salutem nemo sine Christi fide explicita consequitur.

Quòd autem de hac consummata perfectaq; salute Dominus loqueretur patet Ioan. 3. Sicut Moyses &c. vt omnis, qui credit in eum nō pereat: sed habeat vitam æternam. Et eadem penitus intelligētia quartū argumētū facile diluitur. Vitam æternā, inquit, dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius est &c.

Ad quintum, prius dico quòd extra sanctam ecclesiam tradit Bonifacius non esse remissionem peccatorum: quia nullum est sacramentum aut naturalis, aut scriptæ legis, siue pro paruulis, siue pro adultis in quo peccata remittantur: constat siquidem hereticos, Iudæos atque Paganos, qui in forma ecclesiæ baptizant paruulos suos, peccatum originale remittere salutemq; conferre: sed quoniam hoc per sacramentum ecclesiæ fit, licet illi sint extra ecclesiam, non proinde extra ecclesiam salus est remissionē peccatorum.

Posteriùs respondetur quòd Bonifacius loquitur de remissione peccatorum, quæ per ecclesiæ sacerdotes auctoritate clauium exhibetur. Nulla est enim extra ecclesiam iurisdictio, nulla facultas remittendi peccata, sed vbi primū quis ab ecclesia egreditur

D iij hanc

SECUNDA PARS

hanc potestatem amittit. *Diuis Aug. in enchiri. c. 65.* ubi etiam aliam expositionem insinuat, ut videlicet ex ecclesia non sit remissio peccatorum perfecta per quam vitam æternam consequamur, sed priores responsiones præstabiliores sunt.

Ad. 6. qui implicitè credit in Christum, Christum habet fundamentum, quale habuerunt Cornelius & Eunuchus, habitabat enim Iesus per fidem in cordibus eorum priusquam in Christum explicitè crederent.

Septimum argumentum, sententiam nostram non modò non refellit verumetiam confirmat, nam Chris. de vita æterna expressè loquitur, ideoq; mortua Cornelij opera vocat: quia sine fide Christi explicita æternam vitam præstare non poterant, alioqui viua opera erant, quæ ut idem ait, placebant Deo.

Ad octauum, vel ex eo liquet concilium de æterna vita translationeq; in filios Dei perfecta sermonem facere, qd' adducit in propriæ sententiæ confirmationem, illud ex euāgelio, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto nō potest intrare in regnū Dei, & hinc patet quid ad alia eiusdē concilij testimonia respondendū sit.

Ad rationem vltimo loco adiectam respondeo, adultorum, ac paruulorum non per omnia currere similitudinem. Quæ in eo quidem par est, quòd sicut paruuli sine sacramento baptismi non saluantur, ita nec adulti sine baptismi saltem desiderio: at iustificatio, siue remissio peccatorum, non æquè obuenit paruulis

uulis atque adultis, vt sæpe iam diximus.

Nunc verò ea sunt argumenta refutāda, quæ contra primam, & secundā conclusionē conformauimus, scilicet, vt ostenderemus sine fide Christi, imò sine fide Dei posse hominem iustificari.

Et quidem cū di. Tho. primū auctoritas nobis opponitur, id nos statuimus di. Thomæ commentum hoc nouū, assignari nec debere, nec posse sententiā, qui contrariam multis locis apertissimè docuit, vt. 12. q. 113. ar. 4. 22. q. 10. ar. 4. ad. 3. ad Rom. 10. lect. 3. ad Heb. 10. lect. 4. & 2. lecti. 2. quo postremo loco Caietanus nobiscum sentit, & in commentariis super epistolam ad Rom. c. 3. Ne quis eum existimet in hac re aut à di. Tho. aut à veritate potius catholica dissidere.

Igitur illa opinio di. Tho. quā. 12. q. 89. tenet, probabilis quidem est, adultum enim cum solo posse originali decedere communi fidelium sensui videtur aduersum, limbum namque puerorum admittimus, non adultorum. Sed non est tamen vsque adeò certa, vt nō sit in procliui eam infirmare, cū aduersum certam firmamq; veritatem adducitur.

Deinde argumentum quo di. Tho. vtitur illa opinione suadenda consentaneum, & congruum est, non demonstratiuum, congruentia verò argumenta, si ad viuū reserētur, sæpe reperientur infirma. Quare nec di. Tho. accipit illud antecedēs tanquā firmū, scilicet, faciēti quod in se est pro nature viribus, Deū in eo-

D iiij eodē

SECUNDA PARS

dem illico momento conferre gratiam gratum facientem, per quam homo iustificatur. Posset enim Duran. verisimiliter dici. 4. d. 4. q. 7. non oportere statim, ut puer rationis naturalis dictamen sequitur per gratiam Dei iustificari, sed sat esse si proximè, vel etiam post aliquam moram temporis secundum diuinæ providentiæ moderationem iustificetur, quo quidem interuallo egregiè poterit de rebus supernaturalibus erudiri easq; tenere per fidem. Ad hæc, quod paulò ante dicebamus, nec resumere modò piget. Sicut ad iustificationem voluntas boni naturalis non sufficit, ob id namque auxilio speciali indiget, ita quoque cognitio veri naturalis non est idonea.

Nempe inter actus volütatis, & intellectus proportio est, quoniam enim voluntas non fertur in incognitum, ut eliciat actum naturalem cognitio naturalis antecedit, ut autem actionem habeat supernaturalem, requiritur ante notitiam supernaturalis, quod di. Tho. 3. contra gen. c. 152. disertissimè tradit. Non igitur di. Tho. secum ipse pugnans gratiam solùm requirit ad mouendum affectum in iustificatione impij, verum etiam ad mouendum intellectum: quare in hunc sensum facienti quod in se est, per naturæ duntaxat vires, Deus nõ denegat gratiam, quia præstò adest gratuitum Dei auxilium mouentis hominem, & ad cognoscendum, & ad amandum finem supernaturalè.

His ita constitutis ad secundū argumentum dupliciter

pliciter responderi potest. Priusquã Deus puero deliberanti etiam circa vitam honestam accurret non non solum mouendo affectum, verũ illustrando quoq; intellectum. Nam quemadmodum naturalis ratio in illo principio, Deus est remunerator inquirẽtium se, eam certitudinem non præstat, quæ videlicet opus est ad statuendum continendumq; in officio hominis animũ, cogitationes enim mortaliũ, timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nr̃e, ita profectò, vt puer rectè firmiterq; deliberet de honesta vita ducenda, pueriles illæ naturæ cogitationes non sufficiunt. Sed cõfirmatur, & illustratur puer maiori quodam lumine ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ.

Atque id est, quod Paulus ait, non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis &c. Vt diuus August. de gratia. & libe. arb. c. 7. docet. Id demũ est quod Propheta dixit, qui docet hominẽ scientiã, Dñs scit cogitationes hominum qm̃ vanę sunt.

Vnde & si diuus Thomas intelligatur de ordinatione ad debitum finem naturalem, vt de verita. q. 14. arti. 11. ad primum sentire videtur: intelligendus tamen est non de ordinatione, quæ per naturam fit, sed quæ fit per gratiam, vt loco citato. 12. dicitur, si ordinauerit se, inquit, ad debitum finem per gratiam. Et enim licet fidei lumen per se loquendo detur propter supernaturalia, quæ non videntur, tamẽ etiam est necessariũ propter quædam naturali lumine cognosci-

D v bilia,

SECUNDA PARS

bilia, ut ea, scilicet, firmitate teneantur, quæ ad rectam vitam confirmandam exigitur. Ob id quippe scriptum est: da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Iuxta hanc verò priorem solutionem puer ille iustificaretur sine fide explicita Dei, non tamē sine fide.

At nos multò sanius credimus, ad iustificationem fidem Dei explicitam esse necessariam. di. Tho. 12. q. 113. ar. 4. August. in illud Psal. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Et libro de vera innocentia. Concilium Trid. sess. 6. in decreto de iustificatione impij. c. 6. adducit in hoc Apostolum ad Heb. 2. Sine fide impossibile est placere Deo. Cuius rei causam reddens: Accedentem enim ad Deum, inquit, oportet credere quoniam est, & quòd remunerator est inquirentium se. In secunda item conclusione nos ostendimus fidem saltem implicitam Christi ad iustificationem esse necessariam, quæ intelligi non potest, nisi credatur Deus per gratiam suam hominū iustificator.

Item peccatum mortale sine contritione nulli remittitur, contritio autem, hoc est dolor de peccatis propter Deum, sine Dei cognitione nulla est, remissio igitur mortalis saltē peccati Dei notitiā prærequirit.

Commodior est itaque solutio posterior, qua dicimus eiusmodi puero deliberanti fidei lumen protinus affulgere, sicut autem lumine naturæ nil prius ostenditur quàm primum naturæ principium, scilicet, quod licet est, vel non est; ita fidei lumen statim om-

nino

nino demonstrat Deum esse, quod primum fidei principium est. Nec talis illuminatio miraculosa est, imò regularis est diuinæ prouidentię: cùm, scilicet, mouet homines ad finem supernaturalem. 3. sen. di. Tho. d. 25. q. 2. ar. 1. q. 1. ad. 1. & 2. Sapiētia. 7. Sapiētia per nationes vniuersas in animū se trāssēt, & amicos Dei, ac Prophetas cōstituit, attingit enim à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Quòd si obiicias cognitionem Dei non aduenire hominibus, nisi magno, & longo tempore, atque discursu, respondeo verum esse si de notitia Dei naturali sermo sit: nam ad supernaturalem tempus non exigitur, certè non illud adeò longum quod argumētum fingit, nam vt ex Duran. sententia retrò diximus, puer ille, qui natura duce se conuertit ad debitum naturæ finē, consequetur quidem peccati remissionem non in eodē euestigio puncto, sed breui tamen iuxta diuinæ prouidentię dispositionem. Et si arguas, ergo interea poterit peccare venialiter, quod di. Tho. reiicit, respondeo, nihil quidem repugnare si ad normam dialecticorum disseramus. At si, quod theologos decet, diuinæ & legis & prouidentię in homines rationem habemus, sicut diuinæ curæ est prouidere ne interim excedat, vt non detur contra communē legem homo adultus in limbo, sic ad procurationem Dei spectat ne peccatum veniale peccet an mortale. Quemadmodum Adam non poterat ante peccare venialiter quàm

pec-

SECUNDA PARS.

peccasset mortaliter, idq; Deo specialiter procurate, ne contra communem legem in statu innocentiae cum culpis admittamus ad poenas.

Ad tertium argumentum, quoniam secundum exiis, quae iam diximus, facile soluitur, respondeo Paulum Apostolum de fide explicita in Christum habere sermonem, hanc enim statuit Deus per homines ad ministros hominibus impartiri, unde & subdit Apostolus: Nunquid non audierunt, & quidem in omnem terram &c. Ex his itaque colligit, ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Cæterum fides, quæ in lege nature erat, cuicumque ætati ad iustitiam necessaria homine extrinsecus docente non egebat, sed interiùs, vel inuisibiliter, vel visibiliter per angelos administrabatur.

Ad quartum, Adrianus de baptismo. q. 1. arti. 3. tenet eiusmodi puerum non recipere gratiam, nec satis esse non ponere obicem, sed requiri conuenientem dispositionem fidei in adultis. Unde Act. 8. Cùm Eunuchus Philippo dixisset, quid prohibet me baptizari? Philippus ait, si credis ex toto corde &c. iuxta quam sententiam datur accessus neuter ad baptismi sacramentum: puer enim ille, nec recipit gratiam, nec peccat mortaliter dum sic baptizatur, sed cùm huiusmodi euentus non sint frequentes, imo adeò disputationis gratia fingantur satius fuerit ad Dei prouidentiam referre, quæ non deficit in necessariis qua-

le

le est illuminare hominem, quē sit per Christi sacramentum iustificaturus.

Ad quintum, negatur propositio minor si de cognitione Dei gratuita, & supernaturali sermo est, nam de naturali nos concedimus, ac libenter quidem.

Ad sextum, Diuus August. de spiritu & litera. c. 26. & 27. exponit naturaliter, quæ legis sunt faciunt & c. i. per naturam gratia tamen perfectã: quia enim peccatum contra naturam est, gratia quæ naturam perficit, secundum naturam esse dicitur, loquebatur autem Apostolus de gētibus cōuersis ad Christum, quæ sine lege scripta, qualem Iudæi habebāt, legis præcepta seruabant. Et hanc responsionem sequitur di. Tho. 12. q. 109. circa. 4. ad. 1. Respondere quoq; possumus præcepta legis naturaliter cognosci agentibus, & singula naturaliter etiam fieri, licet omnia sine auxilio Dei speciali impleri nō valeant. Ob quā causam di. Tho. dixit opus esse gratia ad mouendum affectum, nec enim volūtas perficere naturalia omnia præcepta potest, que nature lumine intellectus antè cognouerit. Quæ quidē expositio cū apud nostros maxime sit aperta, miror ego viros doctos hoc testimonio moueri potuisse ad nouā cōmentitiāq; sententiam inferendā, diuo etiam Thoma repugnante

Ad postremum argumentum, Caietanus in commentariis super illum locum Apostoli, accedentem enim ad Deum & c. Respondet quod doctrina Pauli

SECUNDA PARS

in communi datur, ac proinde in cōmuni dicitur, oportere credere, quia est Deus, longè aut̄ melius esset, inquit, si nō crederet, sed sciret Deum esse. Addit rursum quòd Deum esse remuneratorem inquirentium se, oportet fide teneri quoniam nulla speculatiua scientia hoc attingere potest. Quod utique si verum est argumentum illud facile diluitur, non enim utraque cognitio habetur ex lumine naturali, quod altera parte antecedentis assumitur.

At qui diuum Chris. Ho. 4. de prouidētia, vel facto legere voluerit, sanè intelliget philosophos, qui supplicia peccatorum negant præmiaq; iustorū post hanc vitam, in media luce penitus aberrare. Nam si iusti, qui Deum ritè colunt migrant affecti iniuriis ex hoc mūdo, pessimi cōtra, imerita foelicitate potiti, omni certè ratione concluditur Deum ne iustum esse nec curam habere rerum humanarū, quòd si Deo prouidentiam tollis, atque iustitiam, hoc vocabulum inane sit, qui circa cæli cardines ambulet, nec nostra consideret. Qui igitur negat alterū utrunq; tollat necessesse est, nam si nō est remunerator inquirentiū se, ne Deus quidem est, vnde & barbaræ omnes gentes pœnas improborum præmiaq; iustorum admiserunt. Crederim igitur opus esse, vt fides concurrat ad assentionem utriusque principij, quo tam firmiter, ac constanti teneantur, quàm necessum est, vt hominis vita in honesto, & officio confirmetur. Nam alterius mo-

di cognitionem ad Rom. 1. ostendit Apostolus idoneam minimè fuisse ad iustè beateq; viuendum.

Adde huc Deum dupliciter cognosci posse, & vt finis naturæ est causaq; rerum naturalium, & vt finis est hominis supernaturalis, cuius etiam gratuito beneficio homo supernaturalem illum finem consequatur. Ad Placendum verò Deo non sat est cognoscere ipsum esse principium auctoremq; nature, sed oportet in Deū ferri quatenus finis est naturæ vires excedens, sic autem Deum esse, & esse remuneratorem sola fide creditur. Quocirca simpliciter, atq; in vniuersum cum Apostolo fateamur, accedentē ad Deū finem vtique supernaturalem oportere credere quia est. Nam scire quod naturalis ratio docet ad hunc supernaturalem accessum non sufficit. Quippe habemus accessum ad Deum per fidem ad Ro. 5. Quare vide di. Tho. 22. q. 1. ar. 8. ad. 1. & q. 2. ar. 4.

Hinc verò iam primum argumētū soluitur eorū, quæ à principio statim huius controuersie proponebamus. Prius enim falsum est nō alterius rei fidē necessariam esse tunc temporis ad salutem, oportebat namque etiam credere Deum esse iustificatorem cuius videlicet gratia peccata hominibus remitterentur; oportebat item credere mortales à cęlesti regno peregrinos, & alienos effectos patriam illam, quam sperabant non aliter adepturos quàm per aliquod diuine prouidentie remedium preparatum.

Poste-

SECUNDA PARS

Posterius quoque, ut nihil aliud credere opus esset, sed ibi tamen fides Christi implicitè continebatur, ut sæpe idem diximus, per quem Deus iustificavit omnes mortales, quos prædestinavit in regnū. Hic est enim Samaritanus ille, qui homini vulnerato curationem attulit, iacentē erexit, superq; suum ipse iumentum imposuit, ut iuxta Esa. Vaticiniū portaret in corpore suo, nos & iniquitates nostras. Hic ille est, qui in stabulum. i. fidelium cōsortium nos induxit, qui etiam curam stabulario dedit, hoc est ministro fidei, sacramentorumq; suorum. Hic denique sumptus suppeditavit, ut per omnia salutem nostram illi ferremus acceptam, qui saluator est omnium hominum maximè fidelium.

In secundo verò argumento, quod additur non est mihi consilium differere, an præcepta decalogi naturali ratione contineantur. Sed tenēdo quod di. Tho. sæpe tradit, & dominus Caietanus disertè in cōmē. super Matt. explicat legis decē mādata moralia, & naturalia esse, respondetur prius quòd quemadmodū decem generibus, quæ prædicamenta Philosophi vocant, res omnes continentur non formaliter semper, sed reductivè, punctus enim principium quantitatis, materia, principium substantiæ ad prædicamenta ea reducuntur, quorum principium sunt: sic ad decalogi mandata referūtur vniuersa, quæ à Deo præcipiūtur, ea vel maximè, quæ principia sunt cæterorum. Ita præ-

præceptum, de honoratione parentum obseruantiam principum ac maiorum continet, ita in præcepto mechie omnem fornicationem abusumq; naturæ per luxuriam intemperantis comprehendimus. Ita denique fidei præceptum ad illud de cultu vnius Dei referendum est, nec enim sine recta fide Deus rectè colitur: qui ergo voluerit ad vitam ingredi, mandata seruet, non ea solùm, quæ explicitè in decalogo præscribuntur, sed etiam quæ continentur implicitè. Quale est de fide in Deum hominis conditorem, iustificatorem, glorificatorem &c.

Posterius dicere quoque possumus, seruãtem præcepta naturalia vitam habiturum: qui enim fecerit ea, viuet in eis, at non ex eis, sed ex fide iuxta sententiã Apostoli ad Gala. c. 3. nam quod iam retro docuimus seruanti naturæ præcepta Deus non denegat gratiam per quam ea etiam seruet, quæ nature lumen excedunt. Excessimus autem modum fortasse nos hac secunda relectionis parte differenda, sed eo tamen veniam digni, quòd absque huius rei copiosa traditione reliquæ partes, aut vix, aut certè nullo modo intelligerentur.

E

TER T I A P A R S.

N quibus tertia, ac difficilis illa quidem erat, an post primum Adæ peccatum sacramenta fuerint in omni lege ad salutem necessaria. Pars enim negatiua suadetur imprimis diui Gregorij testimonio. 4. libr. mora. c. 2. referturq; à Gratiano de consec. d. 4. c. Quod aut apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt mysteriū circumcisionis, vbi Gregorius solam fidem in lege naturæ docet fuisse satis ad salutem paruulorum. At sola fides non est sacramentum, cum non sit sensibile signū, nō ergo fuerunt omni tempore necessaria sacramenta.

Præterea, iuxta communem doctorum sententiam lege naturæ durante paruuli saluabantur in fide parentum, at fides parentum non erat sacramentum.

Præterea, de sacramentis nihil ratione naturali statuere valemus, sed id solum quod diuina reuelatione traditum est. At ante Abraham vtrum aliquo visibili sacramento iusti, vel eorum saluarentur infantes scriptura non exprimit. Sacramenta igitur tunc temporis fuisse, non nisi temerè definiemus.

Postremò sacramentū nullum est, nisi quod à Deo fuerit institutum, sed in lege naturæ nullum signum
insti-

instituit Deus ad remissionem peccati vel originalis, vel actualis, non ergo fuit vllum in lege naturæ sacramentum.

Partem verò affirmatiuam diuus Augustinus videtur astruere. 19. li. cōtra Faustum. c. 11. hæc verba, In nullum nomen religionis, seu verū, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, seu sacramentorum visibilium consortio colligantur.

In hac ego controuersia non existimo nobis adeo esse laborandum, minimo enim negotio probare possumus sacramenta fuisse post Adæ lapsum omni tempore ad salutem necessaria. Corde siquidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē: omnis enim quicumque inuocauerit nomē domini saluus erit. Vbi sub insigni oris professione, quæcunque professio etiam operis intelligitur, cum non ore solū inuocemus dominum saluatorem verunetiā opere. Quemadmodum igitur credere oportet Deum iustificatorem atque ab eo interius iustitiam salutarem quærere, ita exterius hanc fidem profiteri. Quod fit sanè per sacramenta: quæ vt antè descripsimus ceremoniæ sunt sacræ, quibus Deo exterius nos subiicimus, vt in nobis salutem interius operetur.

Præterea, cum animo corporeq; constemus, nō sat est Deum interiore fide colere, nisi corporeo etiā cultu interiorem protestemur. Etenim debet vtrunque tributum humana natura Deo pendere, vnde vtrāq;

E ij par-

TERTIA PARS

partem suæ constitutionis accepit, & cum ambarum partium spiritus scilicet, & carnis peccatum commune sit consentaneum erat, ut esset remedium quoque commune totusq; homo interius & exterius sese subiiceret saluatori.

Chriso. ho.
83. in Matt.
Dionysius. 1.
c. de ecclesi.
Hieron.

Addit huc Chrysostomus, antequam cum Dionysius eam esse hominis conditionem atque naturam, ut ad spiritualia capeffenda non nisi corporeis rebus possit aptari. Salutem igitur, qua Deus in humano spiritu secretius operatur, necesse fuit rerum sensibilium imaginibus designari. Quo beneficium curationis ad suum homo modum non solum perciperet, verum etiam intelligeret gratiam debitam suo benefactori relaturus.

Præterea, gentium omnium consensu firmatum est, non aliter quam oblati Deo sacrificiis diuinam iram mitigari. Atque haud secus etiam Barbari facinorosa expiari arbitrabantur. At sacrificium in id paratum, ut Deus placaretur verè erat sacramentum, sacramenta igitur semper fuere apud omnes necessaria.

Lex & religio tandem nulla est sine sacerdotij munere, atque functione, hæc enim tria ita sunt fueruntq; coniuncta, ut nequeant à se aliquando separari. Quum ablato vno reliqua simul auferri necessum est. ut Apost. ad Heb. scribit. At sacerdos sine sacramentis, quæ administret esse nullo modo potest. Omnis enim pontifex pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut sacrificia offerat pro pecca-

Hebr. 7.

tis

tis quemadmodum ad eosdem idem *Apostolus*, ait, *Hebra. 5.*
 Ergo sicut lex, religio, sacerdotium fuerūt omni tem-
 pore necessaria, ita quoque sacramenta, quod erat no-
 bis in tertia parte huius disputationis breuiter absol-
 uēdum, sed prius tamē q̄ exordiamur quartam ea de-
 bemus argumēta diluere, q̄ in cōtrariū obiiciebamus. *3. par.*

Ad primum, quanuis di. Tho. vtrunlibet proba-
 bile existimauerit, nunquam ego tamen eam potui opi-
 nionem induere, vt crederē sola interiore fide paren-
 tum infantium filiorum peccata mundari. Videmus
 enim sacramēta minus esse adultis quā paruulis ne-
 cessaria, cū sine sacramentis actu susceptis solo sa-
 cramentorum voto adulti saluentur, paruuli non sal-
 uentur. Quare si paruulis non essent in lege naturæ
 necessaria sacramenta, non video equidem cur essent
 adultis necessaria, cū tamen esse retrò nobis fuerit
 demonstratum. Id quod diuus etiam Grego. apertis-
 simè in præscripto testimonio fatetur.

Item cū in lege veteri pro fœminis legis natura-
 lis remedia durauerint, consequēs fieret, apud Iudeos
 puellas sine sacramento saluari, pueros non
 saluari nisi suscepto sacramento. Quod non video
 qua ratione cohæreat.

Præterea, cū peccatum originale carnis propa-
 gatione contractum esset, non erat cōsentaneū, nisi vt
 corporali quoque remedio, ac medicina sanaretur.

Præterea, cū paruuli nostri in lege gratiæ, &
 E iij scrip-

TERTIA PARS

Scripturæ sine sacramentorum ope salutem minimè consequantur, non est cur eos in lege naturæ sine sacramentorum auxilio saluemus.

Igitur ad argumentum respondeo, Gregoriū non ibi distinguere fidem interiorem ab exteriori professione fidei, nec enim id asseruit adultis nō remitti peccata sine exteriori fide, paruulis verò remitti: sed distinguit potiùs fidem à sacrificio asserens, sacrificiū pro adultorum peccatis fuisse necessarium, vt videlicet actualis culpa peculiari sacramēto aboleretur, sed pro generali peccato, erat etiam generale remedium, nempe fidei quæcunque professio. Quam fidem interim appellari, Augu. auctor est, sacramentum, inquit, fides est. Ac pro hoc cū respondetur paruulū credere, qui fidei nondum habet affectum, respōdetur fidē habere ppter fidei sacramentū. haftenus Aug.

Epist. 23. ad
Bonifac.

Eadem loquendi forma est, de spon. c. cū apud. c. tuę fraternitati, c. 27. q. 2. sufficiat ad matrimoniū solus consensus, scilicet, quibuslibet signis expressus: distinguitur ergo ibi consensus non interior cōtra exteriorem, sed generaliter expressus contra expressum per verba.

Ad secundum eodem modo respondetur fidem, hoc est, professionem & sacramentum fidei saluare filios in lege naturæ: nunc autem cū certa & definita sint sacramenta nec arbitrato parentum per fidem pueri iustificētur, non admittimus in fide paren-

tum

tum Christianorū pueros seruari, sed in sacramento baptismi à Deo peculiariter instituto. Quāuis alia etiam sit huius ratio discriminis quemadmodum in fine huius disputationis explicabimus.

In tertio verò argumento, grauis error eorū est, qui de sacramentis nil discerni posse credūt, nisi quod sacris literis traditur. Multa em̄ verbo tenus & in noua & in antiqua lege tradita sunt, quæ scripto nō fuere mandata, vt vberius alia forsitan relectione, si vita suppetet declarabitur.

Quòd si in lege Mosaica & euangelica, quæ literis exaratae fuerunt non est opus ad expressam omnia scripturā expendere, multò minus oportebit cū de sacramentis legis naturæ disputatur, vbi traditiones diuinæ scriptæ non sunt, dogmata nostra in sacris haberi literis expressa, sed satis erit, si clarissimorum virorum testimoniis confirmantur, aut certè magnis alioqui persuadeantur argumentis.

Ac re vera nulla ratio patitur, vt diuina prouidentia vllò vnquam tempore defuerit hominibus in necessariis ad salutem. Non possent autem filiis paruulis remedia parentes applicare, nisi per Dei reuelationē cognouissent, & paruulos originali peccato teneri, & aliquod remedium ad eos seruandos idoneum esse, quod licet scriptum non sit, non est tamen minus exploratum, quàm si fuisset scriptū. Et cū scriptura exprimat ante Abraham fuisse religionē ac sa-

TERTIA PARS

cerdotium, ex consequenti tradit fuisse sacramenta, sine quibus nec religio, nec sacerdotiū est. Cumq; etiā in lege naturæ sacrificia pro peccatis fierent, vt Iob 1. capite dicitur, profectò negari non potest, quum in lege naturæ fuerint aliqua sacramenta.

Ad postremum poterat facile dici non pertinere ad generalem rationem sacramēti, vt sit signū institutum à Deo. Nec qui id affirmant idoneo probant argumento. At dico etiam antiqua omnia sacramenta ex Dei institutione fuisse signacula, atque figuras futuræ redemptionis per Christū. Neq; em̄ humano ingenio, sed diuino placito, tam appositè omnia in figura contingebant illis, neque homo vsquam vitulos, & arietes cruēta manu in Dei cultū, & obsequium iugularet, nec Deum tentaret hircorum placare sanguine, nisi Deo reuelante cognouisset, eiusmodi animantium irrationalium sacrificia mysteriū aliquod sacrum portendere, cuius ratio remittendis peccatis haberetur. Fateor tamen non fuisse sacramentum sub definitis rebus verbisq; præscriptis in lege naturæ à Deo traditum. Sed rerum sacramentalium definitio, ac determinatio certa in veteri lege incepta, in euangelica perfectā, & consummata est, nisi fortè quis sentiat oblationem Melchisedech in pane, & vino ex diuina & reuelatione & institutione fuisse. Qua peculiariter ex causa sacerdos Dei altissimi fuerit inter reliquos appellatus. Cui equidem opinati

tioni

tioni non admodum refragarer, si Anadetus papa non fuisset aduersus in epistola de ordinatione episcoporum: vbi initium, inquit, sacerdotij Aarō fuit, licet Melchisedech prior obtulerit sacrificiū, & post hunc Abraham Isaac, & Iacob, sed ij spontanea voluntate non sacerdotali auctoritate ista fecerunt: cæterum Aarō primus iubente Domino victimas obtulit: hætenus Anacletus. Huic igitur finem tertie relectionis parti dederimus, iam pergamus ad reliquas.

QVARTA PARS.

Varo itaque loco vertebatur in quæstionem, an sacramenta vetera fuerint causæ gratiæ atque salutis, an potius ea sola, quæ in noua lege sunt à Christo saluatore instituta, & quidem suadetur in primis, nulla sacramenta posse salutem spirituale effficere. Quia res corporea non potest esse causa efficiens charitatis & gratiæ, cum sint qualitates supernaturales à solo Deo infusæ atq; create: & confirmatur quia nullum corpus potest in animum hominis agere, nisi prius agat in eiusdem hominis corpus, sed sacramenta non oportet quicquam in humanum corpus operentur, vt patet de absolutio- ne sacramentali surdo collata, talis igitur absolutio nil producit in anima.

E v Con-

QVARTA PARS

Confirmatur rursus quoniam aliqua sacramenta eorum, etiam quæ vel maximè causa gratiæ dicerentur, non immediatè contingunt hominẽ, quem iustificat: ergo vel immediatè producunt gratiam vbi non sunt, scilicet, in anima, vel aliquam qualitatem efficiunt aere medio quorum vtrũq; videtur esse absurdissimũ.

Præterea, si aliqua sacramenta gratiam efficerent, ministri quoque talium sacramentorum gratiæ causa essent, ac verè peccata remitterent. Quod tamen Hieronymus in quartum caput Esaiaë refellit. Vbi adducens illud Matth. 3. Ego baptizo vos aqua &c. Ex quo, inquit, discimus quòd homo tantum aquam tribuat, Deus autem spiritum sanctum, quo & sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur, & super Matth. c. 16. comparans sacerdotes nouæ legis sacerdotibus veteris subiicit. Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit: Sic & hic alligat, vel soluit episcopus autem presbyter, at sacerdos vetus non erat causa leprosum efficienter emundans: ergo neq; sacerdos legis nouæ verè peccata remittit.

Item August. 15. de Trinitate. c. 26. Nullus discipulorum Christi, ait, dat spiritum sanctum, orabant quippe vt veniret in eos, quibus manus imponebant. Et lib. 83. questionum, quæsti. 53. asserit quædam Deum facere per se ipsum sine media causa, vt illuminare animas. At si minister esset causa gratiæ per eum Dominus animas illuminaret: & Ambrosius lib. 10. episto-

epistolarum, epist. 84. ad Demetriadem &c. Aliud est, inquit, quod inuisibiliter agitur, aliud quod visibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quòd virtus. Nam forma cùm humani ministerij adhibetur obsequio, virtus autem per diuini operis præstatur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior. Eandem sententiam apertioribus etiam verbis expressit Ciprianus in sermone de baptismo Christi, & manifestatio. Trini.

At verò contrà suadetur, omnia cuiusque legis sacramenta causas fuisse gratiæ atque salutis. Primū quia omnia sacramēta sunt signa sanctificationis practica, & effectiua quemadmodum à principio constitutum &c.

Præterea, Iob. 1. Sanctificabat Iob filios suos offerens holocausta per singulos. Et Leui. 16. Dicitur sacerdos aspersione sanguinis expiare præuaricationes, & peccata filiorum Israel.

Præterea August. super Psalm. 77. adducens. 1. Corin. 10. Sed non in pluribus eorum beneplacitū est Deo: sic ait, Et cùm essent communia omnia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, que sacramētorū virtus est, sit & nunc omnibus baptizatis commune lauacrū regenerationis, sed ipsa gratia non communis est omnibus. & glo. ordi. in illud eiusdem capituli decimi: Omnes in Moyse baptizati sunt in nube,

&

Q V A R T A P A R S

Et in mari. i. per visa illa signa purgati, vel signum baptismi acceperunt quod credentibus idem valuit. In nube baptizati sunt, quia per eam mūdati ab ignorantia Dei, et preparati ad accipiendam legem.

Præterea Gregorius. 4. lib. mora. cap. 2. refert q̄ de consecratio. distinct. 4. cap. quod apud nos valet aqua baptismi &c. vt supra.

Tum etiam sic argumētor, paruulis sine merito cuiusquam operantis conferebatur gratia, sacramento suscepto, ergo &c. Consequentia videtur esse nota, quoniā id vocamus causam, qua applicata sequitur effectus, cū ergo puer, vel circumcissus in lege Moyse, vel suscipiens aliquod sacramentum in lege naturæ eo ipso à peccatis iustificarentur, consequens fit eiusmodi sacramenta causas fuisse iustificationis, et gratiæ. Ac de circumcissione quidem apertum est testimonium Bedæ super Lucę secundum caput, idem salutiferæ curationis auxilium circumcissio in lege, contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consuevit. August. etiam citari solet in hoc lib. 2. de nuptiis et concupiscentia. c. 11. et habetur de consec. distinct. 4. c. ex quo instituta est circumcissio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis et paruulis, originalis veterisq̄ peccati, sicut baptismus ex illo valere cœpit ad inuocationem hominis, ex quo institutus est. Et. 4. lib. contra Donatistas. c. 24. Cur, inquit, Abraham præceptum

ptum est, vt omnem deinceps infantem masculū octa-
uo die circuncideret, qui nondum poterat corde crede-
re, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum
per se ipsum sacramentum multum valebat.

Deniq; in. c. *Maiores*, extra de baptismo distinguēs
Innoc. à circūcisione baptismū, qd' aperit ianuā regni
celorū, quā circūcisio nō aperiebat, asserit q̄ sicut p̄ ba-
ptismū, ita p̄ circūcisionē originale peccatū remitteba-
tur. At p̄positio per causam significat, qua mediāte
res efficitur, vt ibi saluos nos fecit per lauacrū regene-
rationis. In cōtrariū est *Aug. super Psal. tra. 73.* vbi ^{Titu. 3.}
ait: Sacramēta nouæ legis dare salutē, veteris autē
promittere saluatorem. Sed & Samaritanus noster
oleo vinoq; ac denariis duobus supadditis sanauit vul-
neratū, quem nec sacerdos Aaron, nec Leuita Moy-
ses, siue per sacramēta, siue per legē sanare potuerūt.

In hac explicanda quæstione, quæ inter omnes dif-
ficillima est, omnes ego neruos intendere debeo, vt ma-
gna tum breuitate, tum veritate in absolutas quasdā
cōclusiones totius rei summa redigatur. Quapropter
vos oro, vt disserēti mihi diligēter animos aduertatis,

Prima igitur conclusio est, quam à catholicis non
arbitror aut debere, aut posse negari.

Sacramenta nouæ legis sunt causa gratiæ, & ve-
rè salutem animæ conferunt.

Ciprianus hanc habet in sermone de baptismo
Christi & manifestatione Trinitatis inquit. Ve-
niebat

QVARTA PARS

niebat Christus ad baptismum non egens lauacro in quo peccatum non erat, sed vt sacramento perennis daretur auctoritas, & tanti virtutem operis nulla personarum acceptio commendaret. Quoniam remissio peccatorum siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur propriè spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborũ solennitas, & sacri inuocatio nominis visibile celebrat sacramentum, rem verò ipsam spūs sanctus format & efficit, & cōsecrationibus visibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit & plenitudinẽ gratiæ vnctionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti confirmat, & perficit.

Item in sermone de vnctione chrisimatis: Hodie, inquit, in ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandũ sacrũ chrisma cōficitur in quo mixtũ oleo balsamũ regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatẽ. Et infra, Non hæc medēdis corporibus est vnctio instituta, quia sanctificatis elementis iam nõ ppria natura præbet effectum, sed virtus diuina potētius operatur, sed ad est veritas signo, & spiritus sacramento, vt & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori hoĩ quanta ex his detur auctoritas deiformi conuersatione, & cælestibus moribus innotescat & infra. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium cælitus
illabi-

illabitur, sciētia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti cum spiritualibus nequitis colluctamur, nec foetoribus spuris imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus.

Gregorius quoq; Nazianzenus oratione. 3. in sanctum lauacrum generatio ex baptisate passionū est solutiua omnes sordes abscindens atque ad supernam vitam perducens, & infra dicit quod in baptisate tanquam in vnda peccata pariter sepeliantur. Et postea ipsa baptisatis, inquit, gratia, ac vis vnius cuiusque peccati continet purgationem, & omnimodam foeditatum & iniquationum reiectionem, quae à prauitate impressae sunt. Proinde cum duplices simus ex anima dico & corpore, ita & duplex est purgatio per aquam, inquā, & spiritum, & haec quidem visibiliter, ac corporaliter suscipitur, at illa incorporaliter & inuisibiliter concomitatur.

Chrisosto. praeterea Homi. 25. in Ioan. Ex quo autem, inquit, Iordanis alueum ingressus est Christus nō amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales, & spirituales aqua producit. Et homi. 35. in eundem. Futurum erat baptisma plenum maxime potestatis, & gratiae, purgaturum peccata, pro mortuo viuum effecturū, & infra. In nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiā accipit, omnia abluit peccata, & infra. Per aquam piscinae, ait, morbos corporis sanari, vt facilius homines crederent per
aquam

QVARTA PARS

aquam animæ morbos curari posse, & homi. de resur-
 rectione circa finem, cum multis exēplis resurrectionē
 per vim supernaturalē futurā esse demonstrasset, sub-
 dit, verū nec tu gratiæ spiritus factus es expers. Et
 num multa sunt donationis illius symbola, atque his,
 quæ enumerata multò maiora, & magis admiranda.
 Non enim æquale est corpus mortuum, & animam
 à peccatis occisam ab interitu liberare, quod per ba-
 ptismum fit, & statim corpus etiam & sanguis my-
 sticus non fuit absque spiritus gratia, nec sacerdotes
 habuissemus, nec has ordinationes sine tali visitatio-
 ne fieri possibile &c.

Cirillus lib. 2. in Ioan. c. 42. Spiritum, qui ex Deo
 procedit per baptismum acquirimus, quo in pristinā
 pulchritudinem reformati, & ad nouam vitam rena-
 ti à Deo in filios adoptamur, & in fine. Quemadmo-
 dum enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non
 aliter quàm ignis vritur, sic spiritus sancti operatio-
 ne ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua ba-
 ptizati corpus abstergunt.

Ambrosius item lib. 1. de sacramentis. c. 5. de ba-
 ptismo loquens, de cons. d. 4. c. per aquam. Non aqua
 omnis sanat, inquit, sed aqua sanat, quæ habet gratiā
 Christi. Et lib. 4. c. 4. de eucharistiæ sacramēto. De-
 posuisti peccatorum senectutem, sumpsisti gratiæ iu-
 uentutē: hoc præstiterunt tibi sacramenta cælestia.
 Et lib. 6. c. 1. In similitudinem quidē accipis sacramen-
 tum,

tum, sed verę naturę gratiam virtutemq; conseque-
ris. Et infrà. Tu quia accipis panem diuinę eius sub-
stantiæ in illo participaris alimento. Et in lib. de iis
qui myste. initiantur. c. 9. His igitur sacramentis pa-
scit ecclesiam suam Christus, quibus animę firma-
tur substantia.

Augustinus insuper. 19. lib. contra Faustū. c. 16.
de visibili sacramentorum administratione loquens:
Hęc oĩa, inquit, fiūt & transeūt, sanāt & trāseūt,
virtus tñ quę per ista operatur iugiter manet, &
donū spirituale quod per ista insinuatur æternū est.

Et tractatu. 80. in Ioannem, vnde ista tanta virtus
aq̄, vt corpus tangat, & cor abluat. 1. q. 1. c. detrahe.

Beda etiã ait, quòd Dominus tactus vè mundissimę
carnis vim regeneratiuam cõtulit aquis. Quam ean-
dem sententiam Gratia. Chriſo. tribuit de consecr. d.
4. c. nunquam. Eandem habes apud Augu. sermone
primo de Epiphania.

Sed in concii. Floren. sub Euge. 4. in decreto super
vnione armenorum manifestè definitur in hęc ver-
ba. Nouę legis septem sunt sacramēta, quę & cōti-
nent gratiam, & eam dignè suscipientibus cōferunt.

Hanc eandem sententiam concii. Tridentinum mo-
dò probauit sess. 7. de sacramentis in communi cano-
ne. 6. Cuius verba eiusmodi sunt. Si quis dixerit sa-
cramenta nouę legis non cōtinere gratiam, quam si-
gnificant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem

F non

Q V A R T A P A R S.

non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ, vel iustitię, anathema sit.

Epist. 23. ad
Bonif. ep. m.

Ex sacris literis August. adducit illud Ioan. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spū sancto &c. Non, ait, ex parētū fide, aut offerentiū, vel ministrātium, sed ex aqua & spiritu sancto. Aqua igitur regenerat hominem in Christo ex vno Adam generatum. Hactenus Augustinus.

Epist. 50. ad
Bonif. comi.

Secundum testimonium citat idem ex 5. c. epistole ad Ephe. Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret immolans eam lauacro aquæ in verbo. Quidquid ergo (infert Augustinus) ab hominibus quaruncunque culparum contrahitur, propter ipsum lauacrum dimittitur.

Tract. 80. i
Ioannem.

Tertium refert idem Augusti. ex primâ epistola Petri. c. 3. Saluos vos facit baptisma non carnis depositio sordium, sed conscientie bonę interrogatio in Deum

Lib. 6. de sa.
c. 1. & de his
qui myst. ini

Quartum quo triumphat Ambrosius habetur Ioan. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui māducat me, & ipse viuet propter me. Ego sum panis viuus. Vnde cōcilium Ephesinū colligit, q̄ in sacramento accipimus non communem carnem, sed verè viuificatricem, qua & sanctificamur participes sancti

sancti corporis & preciosi sanguinis effecti.

Quintum de eodem eucharistiæ sacramento habes prioris ad Corin. 10. *Vnus panis, vnū corpus multi sumus. Omnes quidem de vno pane participamus. Vbi particula, quidē, loco Græcæ particule, ὅς, causam sine dubio reddit sententiæ antecēdētis. Quare participatio sacramēti eucharistiæ ecclesiasticæ vnitatis causa est, atque adeo charitatis & gratiæ sine qua vnitatis ecclesiæ non constat.*

Sextum testimonium de poenitentia sacramento Domini est apud Ioan. c. 20. *Quorum remisistis peccata remittentur eis. Quod si remissio peccatorū per gratiā est, & sacerdotes possunt peccata remittere, gratiam quoque subministrare queunt administratis sacramentis.*

Huc adde Martini. S. definitionem in conc. Constan. sess. 45. pronunciantis quod sacerdos verè absoluit. *Ministri ergo sacramentorum nouæ legis verè conferunt gratiam sine qua nullus peccator esse potest absolutus. Et confirmatur, quia vel qui baptizat abluit propriè, ac verè maculam animæ, vel non abluit. Si abluit, conficitur quod mollimur, sin autem non abluit, forma igitur baptismi falsa est, qua significatur non ablutio corporis modo, verum etiam animæ, vt facile ex conc. Mileuitano. c. 2. colligitur. Inde enim partes argumentantur, paruulos originale peccatum atque animi maculam habere, quoniam aliàs*

F ij for-

QVARTA PARS

forma baptismi falsa efficeretur, cum paruuli baptizantur, scilicet, in ablutionem spiritalem, ac proinde in remissionem peccatorum. Sacramenta igitur noue legis gratiam, & iustitiã animæ conferre his profectò argumentis adeò irrefragabiliter ostenditur, vt negare id vel hæresis, vel proximum hæresi sit.

Quamobrem in conclusionem hanc primam scholastici auctores vniuersi conueniunt. Sed enim quæ in modum sacramenta nouæ legis sint causa gratiæ, id tantùm abest, vt explicent, vt etiam opinionum varietate confundant. Res quippe nulla est, de qua tantopere non solùm indocti, sed etiam docti dissentiant.

Nam quidam asserunt, sacramenta esse causas dispositiuas gratiæ ex eo quòd producunt characterem, vel ornatum nescio quem, videlicet qualitates interiorius disponentes ad gratiam. Nam sacramenta gratiam ipsam efficere, iudicant impossibile.

Alij affirmant sacramenta esse quidem causas dispositionis, sed extrinsecus appositas, vt animum, aut sigillum regiũ, quibus ostēsis, atque exhibitis, id nobis præstat, quod ex regis beneficio quærimus.

Opinantur alij sacramenta non esse causas per se gratiæ, sed per accidens, sine quibus videlicet effectus nõ sequitur, q̄ tamen nihil verè agāt atq; producant.

Sunt contra, qui existimēt sacramenta virtute supernaturali recepta, ipsam etiam qualitatem, quæ gratia est, attingere, instrumentaliq; actione facere.

Ac

Ac demum alij, qui propius accedunt ad veram rei huius intelligentiam, sacramenta censent causas esse gratiæ veluti motiuas diuinæ voluntatis. Sunt enim ratio propter quam Deus gratiam confert: ut, quia puer baptizatus est Deus illum saluat. Quia est confirmatus datur ei spirituale robur. Quorum opiniones cum tam variæ sint, tamq; inter se dissidentes, alterum profectò fieri potest, ut earum nulla, alterum certè non potest, ut plus vna vera sit. Quòd si pace vestra dicere mihi licet, licebit autem quod modestissimum est, aut fallor ego, aut nulla earum opinionum vera est, qua quidem causa, ac controuersia non aliis iudicibus opus est, quàm auditoribus viris clarissimis, atque doctissimis, quorum grauissimo iudicio si nostra hæc sententia fuerit explosa, nihil erit posthac quòd nos illi adherescamus, sin fuerit approbata, non vereor quin sit doctis omnibus placitura.

Sit igitur secunda in hac disputatione conclusio. Sacramentum nouæ legis non ideo gratiæ causa definitur, quòd disponat intrinsecus ad gratiam, producens characterem vel ornatũ, gratiæ videlicet ipsius dispositione.

Primũ quia ornatus ille in sacramētis nõ imprimētib; characterẽ ficticius est, et qua facilitate ponitur eadẽ quoq; reiicitur. Deinde quia sicut gr̃a est qualitas spūalis sup̃naturalis, ita character, & ornatus ille sup̃naturalis qualitas est, omnẽq; nature vim excedit.

F iij Prete-

Q V A R T A P A R S

Præterea, producens dispositiones ad animam rationalem, non est causa animæ rationalis. 2. Macha. 7. Nec enim ego spiritum & animam donavi vobis, sed mundi creator, & tamen constitutum nobis est certis sanctorum, & conciliorum, & scripturæ sacræ testimoniis, novæ legis sacramenta gratiam continere, conferre, efficere &c.

Præterea, character nec est vltima dispositio ad gratiam introductiua, nec conseruatiua, quinimo: & sine gratia imprimitur, & sine gratia in subiecto perseuerat. Gratia itidem ipsa à characterem non pendet, quare etiam si sacramenta characterem efficiant, non proinde sicut gratiæ causa dispositiua. Character etiã in intellectu est. Gratia verò in essentia animæ, iuxta diui Thomæ opinionem, cuius hi se discipulos profitentur. Non est igitur character propria gratiæ dispositio.

Tertia conclusio, sacramentum non propterea gratiæ causa dicitur, quòd extrinsecus disponat ad efficiendam gratiam. Probatur primò, quoniam aliàs solum esset signum certum non causa, quemadmodum annulus mihi datus, in signum regiæ voluntatis, quod alterius opinionis sectatores concedunt, vel inuiti: explicant enim sacramentum novæ legis gratiæ causam existere. i. signum certum & infallibile. At ostendimus retrò sacramenta novæ legis, esse non solum signa, sed causas.

Deinde

Deinde, quia nihil plus sacramentis Christi hæc opinatio tribuit, quàm sacris maleficiorum, qui adhibent ipsi quædam verba, sed dæmon operatur adhibitis signis.

Præterea, qui ne iuxta hanc quidem expositionem dicta sanctorum, aut conciliorum, aut sacræ etiam scripture non saluatur, vt facile videre licet si loca ipsa conferamus.

Postremò, quoniam ad eundem sensum circumcisio gratiam conferret, eiusq; esset causa, non aliter ac nouæ legis sacramenta. Quod quamprimum ostendemus esse falsissimum.

Quarta conclusio, sacramentum nouæ legis nõ est causa sine qua per accidens. Tum quia sine sacramento gratia sepe producitur, tum quia non lauaret aqua maculas anime, sicut nec albedo infrigidat, cum nix infrigidat, eò quòd album illius effectus per accidens causa est. Neque id concilia diffinirent, sacramenta esse causas per accidens, quod præter artem & diffinitionem est. Tum quia verè non essent nisi signa, omnia enim signa certa effectus cuiusque talia sunt, sine quibus effectus non sequitur. Tum, quia sacramentum circumcisionis ad eandem normam gratiæ causa fuisset, tum denique, quoniam testimonia in confirmationem primæ conclusionis citata sanè interpretari non queunt, si sacramenta solùm esse causas per accidens asseramus.

Quinta conclusio, sacramentum nouæ legis non attingit vi sua instrumentali & supernaturali, qualitatem, quæ est gratia, licet fidem & charitatem, aut alios habitus infusos, vt serra attingit figuram rei artificiosæ actione reali. Volo dicere, quòd nō est imaginandus hic modus agendi, qui interuenit in causis naturalibus, quo pacto, scilicet, aqua infrigidat per frigus inexistentem, lauat per humorem innatum, acuta etiam dolabra per aciem diuidit lignum.

Probatur primū quia ridiculum est, conciliū velle diffinire, aut etiam sanctos id asserere, quòd sacramenta attingant sua actione illam qualitatem, si enim circumcisio & reliqua sacramenta vetera, non efficiebant quidem gratiam, sed Deus dabat eandem in illis, illis tamen non concurrentibus: non admodum refert quòd hæc noua realis actio sit addita nouis sacramentis. Et cum ad salutem nostram nihil omnino spectet quòd sacramenta contactu reali suæ virtutis qualitates supernaturales efficiant, certè superuacaneum est istam vim agendi in sacramentis admittere. Eoq; magis quòd gratiam esse qualitatem, non est in ecclesia certum, quare nec fides nec concilium docet, eo modo sacramenta gratiam efficere.

Deinde, quia eodem modo creatura posset concurrere ad productionem animæ rationalis, scilicet, agendo propria actione in corpus, & vi supernaturali in animam quod tñ nō cōceditur ab iis, q̄ eā opinionē defendūt.

Ter-

Tertiò quia vel producitur noua qualitas in sacramento ad attingendum hunc effectum licet non, primum est ridiculum, secundum est absurdum sine noua virtute addita, sacramenta id efficere, quod ante non poterant.

Ea etiam argumenta, quæ inter dubitandũ à principio fecimus, probant huius quintæ cõclusionis veritatẽ.

Sexta conclusio. Sacramenta nouæ legis non solũ sunt causa vel ratio motiua salutis & gratiæ. Quo pacto dicimus matrem diligere filiũ, quia genuit eum: me tibi benefacere, quia studiosus vel pulcher es. Quæ etiam in modum causalis illa vera est, quia vidisti me Thoma credidisti. Ioan. 20. & illa rursus, quia fecisti hanc rem, faciam te crescere. Gene. 22.

Imprimis enim pari ratione concederetur hominẽ esse causam animæ rationalis. Hæc enim materia est animata anima rationali: quia habebat tales dispositiones ab homine generante productas.

Item fides in lege antiqua erat in hunc modũ causa iustificationis, quia enim credidit Abrahamã Deo, deputatum est ei ad iustitiam, & quia ex fide parentum paruulus offerebatur Deo, iustificabatur iustus, namq; ex fide viuit etiã nunc & tamen fides non est causa gratiæ, & sacramenta nouæ legis esse gratiæ causas definiuntur.

Præterea, causa motiua non est instrumentum quo mediante effectus producitur, Baptismus autem est

F v in-

QVARTA PARS

instrumentum, quo Deus lauat animam, ad Ephe. 5. & confirmatur, nam aqua lauans corpus non est causa motiua, sed verè efficiens instrumentalis, at aqua baptismi cor abluit.

Item sacramentum eucharistiae cibus est animæ, ergo non solùm est causa motiua: esset em̄ ridiculũ si definiremus, cibum corporalem esse causam augmēti, quòd hæc causalis vera sit, ego augeor, quia comedi quũ potius, cùm particula causalis importet causam, iam de rebus ipsis oportet inquirere cuius generis sit illa causa, quam importat, finalis an efficiens, an formalis, an materialis. Nam ad hæc quatuor causarum genera reducuntur omnes. Cùm igitur sacramenta nō sint gratiæ causa finalis, aut materialis, colligimus esse causas efficiētes. Quo verò modo efficiāt, id est, quod quærimus, id profectò hæc opinio nō explicat, Quam equidem eodem consilio, vt cæteras refelli, nō vt veritatem tollerem (quid enim theologo minus cōueniēs est?) sed vt alios nihil de hac re explicare conuincerem.

Cùm igitur certò credendum sit, sacramenta noua causas esse gratiæ atque salutis, aliquem sanum sensum & modum oportet assignare, quo causæ sint, dignum, scilicet, definitione cōcilij, dignũ sanctorũ omnium auctoritate, dignum tandem fide nostra, & sacrarum testimoniis literarum.

Pro eius itaque rei explicatione, quæ adeò magnũ,

&

& vobis, & mihi negocium fecit, intelligatis primū,
 causas esse in duplici differentia, alteras naturales, al-
 teras morales. Morales autem appellamus causas li-
 beras, quę, scilicet, liberè mouent, vt qui consulit, qui
 imperat, eius res causa est, quę per eius, aut imperiū,
 aut consiliū efficitur, iuxta quę distinctionē cū actio
 peccati dupliciter cōsideretur, & in ordine effectūū
 naturaliū, & in ordine effectūū moraliū. Deus qui-
 dē causa naturalis dicitur, actionis q̄ peccatū est, con-
 currit siquidē ad brachij motionē, qua hominē interfi-
 cio, quēadmodū & celū motorq; angelus, simul etiā
 cōcurrit. At cōcursus hic naturalis est, non tñ illius
 actionis Deus est causa moralis, neque enim aut con-
 sult, aut præcipit, quin potius prohibet.

Inter has autem causas discrimen est. Nam natu-
 rales suos effectus attingunt per vim à natura indi-
 tam, vt ignis calefacit per calorem. Morales verò
 non attingunt actione phisica effectus suos, nec in-
 fluunt, aut producūt qualitates aliquas. Neque enim
 oportet, vt qui consulit homicidium, actione aliqua
 phisica, & naturali quicquam efficiat, quemadmodū
 natura efficere consuevit.

Eadem quoque forma distinguendum est de mo-
 uente, & virtute motoris. Nam mouere dupliciter
 contingit, & moraliter, & naturaliter, vt qui homi-
 cidium consulit, (ne ab exemplo proposito disceda-
 mus) meraliter quidē & liberè mouet; at amens, qui
 appre-

QVARTA PARS

apprehensam manum cuiusquam per vim applicat ad vulnera, mouet naturaliter.

Virtus itidem duplex, altera qua mouens moraliter mouet, altera qua naturale agens mouet naturaliter, vt in priori exemplo. Virtus motiua est auctoritas consulentis, vel ratio, qua persuasit, at in posteriori, virtus sunt ipsæ vires corporales.

Ad eundem quoque modum de effectibus supernaturalibus philosophandum est, de gratia, de charitate, de fide, de vita æterna, qui à duplici causa proficisci possunt, vel ab ea, quæ habet modum agendi similem naturali, influendo attingendoq; vi, & efficacia actiuæ potentiæ effectus eiusmodi, quo sensu sine controuersia Deus est causa virtutum infusarum, vel à causa morali, qualis oratio fuit, & meritum Christi, cum orauit pro Petro ne deficeret fides eius.

Vtrunque autem cause genus distribuitur in principalem & instrumentalem, vt qui daret pecuniam captiuis redimendis, causa esset principalis redemptionis, moralis tamen. Pecuniæ verò, vel etiam minister destinatus ad redimendum cause suut redemptionis instrumentales.

Deinde magnopere considerandū, omnia quæ de sacramentis nouę legis asseruntur, eadem & de sanguine Christi in sacris literis affirmari. 1. Ioan. 1. Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Apocal. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

suo. & cap. 12. Vicerūt eum propter sanguinē agni.
 & ad Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorē
 in sanguine. Eodem ergo sensu sacramenta dici pote-
 runt lauare, mundare, causas esse nr̄e victoriæ, ac re-
 missionis peccatorum, quo sanguis Christi lauat, mun-
 dat, peccataq; remittit.

Postremò & illud aduertendum, Christum qui-
 dem Iesum sua nobis, & merita & iustitiam contu-
 lisse. Nam factus est nobis iustitia, sanctificatio, &
 redemptio, vt Apostolus prioris ad Corin. cap. 1. do-
 cuit. Sed iustitiam suam tamen, & sanguinis effusi
 precium potissimum nobis communicat per sacramen-
 ta. Virtus enim & valor sanguinis Christi sacra-
 mentis susceptis applicatur, quæ si Christus voluis-
 set, sine medio aliquo sacramento, & cōmunicari pos-
 sent, & applicari.

His documentis acceptis, quæ negare non nisi im-
 pudentissimus poterit, fides sana, atq; catholica docet
 duo. Alterum est, Deū per Christi humanitatē re-
 demisse genus humanum, remisisse peccata, contulisse
 gratiam & gloriam. Ita humanitatem Christi instru-
 mentum fuisse, quo Deus operatus est mirabilia hæc,
 in medio terrę. Ioan. 1. gratia & veritas per Iesum
 Christum facta est, & vidimus eum plenum gratiæ,
 & de plenitudine eius nos omnes accepimus, & Ecce
 agnus Dei, qui tollit peccata mundi, & hic est, qui ba-
 ptizat in spiritu sancto, quo testimonio ad id proban-
 dum

QVARTA PARS

dum utitur *Augu. lib. contra Petilianum. 3. cap. 45.*
 & ad *Ephe. 5.* Dicitur Christus sanctificasse eccle-
 siam suam, atq; mundasse. Alterũ, (quod fides quoq;
 sana docet) sacramenta nouæ legis instrumenta esse
 Christi ad hanc redemptionem, gratiam, gloriamq;
 complendam. Quemadmodum ergo esset erroneum as-
 serere sanguinem Christi, vel passionẽ, vel humanita-
 tem non esse veras causas nostræ iustificationis &
 gratiæ (inde enim sequeretur Christum hominẽ non
 fuisse causam per quam hominum redẽptio facta est,
 quod est hæreticũ) ita quoque error est manifestus
 negare sacramenta esse causas efficientes instrumẽta-
 les nostræ salutis, gratiæ & iustitię, loquẽdo de cau-
 sa morali: id enim perinde est, ac si quis neget, susci-
 pientes sacramẽta Christi non consequi remissionem
 peccatorum ex virtute sanguinis eiusdem Christi, cu-
 ius precium eis sacramentis suscipiendis communica-
 tur, quod sine grandi errore negari nõ queat. Quẽad-
 modũ si ego essem apud Turcas captiuus, & eũ, qui
 daret pecunias redemptionis, videlicet preciũ, & ma-
 num, qua pecunias porrigeret, & pecunias etiã ipsas,
 quæ sunt instrumenta ad redimendum, causas redem-
 ptionis esse non naturales quidem, sed morales, nemo
 sanę mentis ibit inficias.

Atq; hæc omnia ne videamur è sensu nostro col-
 ligere, facilẽ vos inuenietis apud di. *Tho. 3. par. q. 48.*
ar. 6. & q. 49. ar. 2. & 56. ar. 2. & 62. arti. 5.

Quibus

Quibus expositis, facile (vt opinor) intelligi potest quàm longè à veritate absint, vel qui dicunt sacramenta qualitates infusas efficere: nam per nominis ambiguitatem elapsi, à morali causa ad naturalem, vel quasi naturalem declinauere: vel qui dicunt sacramenta esse causas per accidens, vel dispositiuas, vel signa etiam certa, qui si ad eandem normam, sanguinè Christi esse causam nostræ iustificationis exponerent, risu digni essent Catoniano.

Nos verò theologica grauitate & dignitate seruata, cum concilio Floren. pronunciamus, nostra sacramenta, & continentię gratiã, & eam suscipientibus dignè conferre. Continere (inquam) non vt causa naturalis continet suum effectum, sed vt causa moralis. Crumena siquidem continere dicitur captiui redemptionem, quoniam pecuniam cõtinet, & sacramenta, quę continent sanguinem Christi, continere dicuntur gratiam, & remissionem peccatorũ, & sicut crumena pecuniam administrans, redemptionem confert, ita sacramentum confert gratiam, precium sanguinis applicans, & hæc est illa sacramentorum virtus, quæ adeò multorum ingenia torsit. Virtus enim redemptionis in marsupio est, in quo precium redemptionis seruatur, & virtus sacrorũ sanguis Christi est, qui in sacramentis adhibetur.

Hinc denique, postrema huius disputationis conclusio manifestissimè conficitur. Sacramenta vete-

QVARTA PARS

ra, nulla prorsus, causas fuisse gratiæ atque salutis. Quæ quidem primū definita est in concilio Florentino, per hæc verba.

Nouæ legis septem sunt sacramenta, quæ multū differunt à sacramentis antiquæ legis: illa enim non causabant gratiam, sed eam solū per passionē Christi, dandam esse figurabant.

Tum etiam *Aposto. ad Gala. 4.* sacramenta veteris legis infirma vocat, & egena elementa. Si autem continerent preciū sanguinis Christi, gratiamq; prestarent hominibus, egena utiq; & infirma minimè dicerentur.

Nec potest ab hoc Pauli testimonio excipi circumcisio, de qua præcipua erat cum Galatis controversia, cuiusque causa, tota illius epistola disputatio texitur.

Præterea, in epistola ad Romanos *Apostolus* apertè docet, circumcisionem acceptam, non in iustitiæ causam, sed in signum: Et accepit *Abraham* (inquit *Apostolus*) signaculum circumcisionis, signum iustitiæ fidei. Vnde & *Ambrosius* epistola ad *Constantium. 77.* quæ est libri noni postrema, id ipsum ex eo probat, quòd *Geneseos. 17.* legitur. Circumcidetur in vobis omne masculinum, ut sit in signum foederis inter me & vos, in signum, ait, non in causam.

Præterea, sacerdotium totum veteris legis, aut ministri eiusdē legis, non fuerunt causa remissionis peccato-

cato-

catorū, vt *Apostolus ad Hebræos. 9. cap. monstrat.* Ad sacerdotium autem veteris legis spectabat omnia sacramenta etiam circumcisionis administrare. Sacramenta ergo veteris legis non erant causa gratiæ ac remissionis peccatorum.

Præterea, vt *August. epist. 19. ad Hieronimum* ait: si lex non iustificabat, quanto magis illa, quæ significationis gratia præcepta sunt, circumcisio, & cætera quæ reuelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Adde huc *Hiero. in commentarijs super epistolam ad Galathas in illud capit. 5. nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed fides.* Circumcisio inquit, idcirco utilis fuit ijs qui in lege vixerunt, non quia circumcisi erāt, sed quia credita sunt illis eloquia dei, quæ in opera vertentes, à salute extranei non fuerūt. Circumcisio verò, tunc, vt cætera quoq; legis, valuit, quando & benedictiones carnales, legem seruantibus spondebantur. *Hæc Hieronymus.*

Præterea vt *Diuus Thomas. 3. parte. q. 62. ar. 6. & 12. q. 103* irrefragabiliter argumentatur. Si sacramenta veteris legis erant causa gratiæ, aut id erat ratione sui secluso merito Christi, & hoc nõ nisi Christus gratis mortuus esset, quod *Apostolus ad Galathas. 2. collegit,* vel erant causæ virtute passionis Christi futuræ, quod affirmari non potest. Nam causa efficiens siue instrumentalis seu principalis semper præ-

G cedit

QVINTA PARS

cedit effectum. Quare humanitas Christi, eiusque sanguis, priusquam in rerum natura essent, causæ finales esse poterant, causæ efficientes esse non poterant. Quam ob rem sacramenta veteris legis, salutem & gratiam in virtute passionis Christi efficere non valebant.

QVINTA PARS.

D ergo (vt ad postremam relectio-
nis partem, nostra decurrat oratio)
primum est idemque præcipuū discrimen inter noua & vetera sacramen-
ta: quod Concilium Florent. aperte
lucideque definit, in hæc verba.

Nouæ legis septem sacramenta, multum à sacra-
mentis differunt antiquæ legis: illa enim non causa-
bant gratiam, sed eam per passionem Christi dandã
esse figurabant: hæc verò nostra, & continent gra-
tiã, & eam digne suscipiētibus cōferunt. Et Concil.
Trident. sessione. 7. de sacramentis in cōmuni, cano. 2.

Si quis dixerit, nouæ legis sacramenta, à sacramē-
tis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ
sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. Quòd
autem sit inter vtraque sacramenta discrimen decla-
rat Trident. Concil. cano. 6. 7. & 8.

Alterū est, quod noua cōferūt gratiã aliquã adultis,
sine meritò operantiū: sed veteribus susceptis citra
operantiū meritū, nulla adultis gratia cōferebatur.

Prior

Prior pars patet ex Concil. Trident. sessione. 7. cano. 8. Si quis dixerit, nouæ legis sacramenta opere operato non conferre gratiam, anathema sit. *V*sus etiam sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, si à charitate proficisceretur: si ergo sacramenta nouæ legis non conferrent gratiam, nisi ratione vsus meritorij, certè non plus essent causa gratiæ, quàm legis antiquæ sacramenta.

Item si solus vsus sacramentorum nouæ legis, esset gratiæ meritorius, tunc per sacramenta eadem, non plus applicaretur nobis sanguis Christi, quàm per reliqua opera charitatis: quod est erroneũ. Nec in Concilio Florentino, definirentur sacramenta nouæ legis gratiam conferre, sicut alia opera charitatis. *E*sset enim ridicula definitio, nec in hoc differret à sacramentis veteribus: esset enim definitio falsa.

Posteriores verò partem, vel ex eo tenere cõuincimur, quòd si circumcisio vel alia sacramenta veteris legis conferrent aliquam gratiã citra meritum suscipientium, illa verè, causæ gratiæ & iustificationis existerent: quod paulò ante argumentis certissimis refellebamus. Ratio autè huius differentiæ est: quia meritum Christi nobis communicatur per sacramenta noua. *V*nde, præter id, quod nos meremur suscipiendis sacramentis, aliqua nobis gratia datur ex meritò Christi. *A*t cum passio domini causa esset finalis sacramentorum veteris legis, non operabatur quicquid nisi

Q V I N T A P A R S

per actionem intendentis illam : finis enim non habet alium effectum præter effectum agentis qui mouetur ad finem. Inde ergo si adultus circumcidebatur, non maiorem gratiam accipiebat ex circumcissione, quàm per actum fidei in Christum merebatur : ad Rom. 3. vnus deus qui iustificat circumcisum ex fide, & præputium per fidem.

Tertium discrimen est, quod sacramenta nouæ legis conferunt gratiã attritis: sacramenta verò legis antiquæ, si à non contritis accipiebantur, nihil efficiebant. Prior pars suadetur: tum quia conferre, id insinuat, dare. s. quod non habebas: ostensum est autem nobis gratiã conferri per nouæ legis sacramenta. Tum etiam, quia alias, sacramenta noua non essent gratiæ causæ, sed augmenti eiusdem gratiæ.

Præterea Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua: præstat ergo baptismus vitã spiritualementi etiã illi qui antea non habebat. Et ad Ephe. 5. Mundans eam lauacro aquæ: & ad Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Item Leo Papa, episto. 56. ad septimum, decernit, paruulis per baptismum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et Ioan. 20. Quorũ remiseritis peccata remittuntur eis: ergo per sacramentũ absolutionis potest remitti mortale peccatũ, etiam quod alias non erat remissum. Nam si effectus baptismi & absolutionis non est remittere culpam mortalem

mortalem, sed poenam: ergo non conferunt hæc sacramenta gratiam, siquidem effectus proprius eorum, hoc est, remissio poenæ, sine gratia cōferri potest, & ratio huius est, quam sæpe resumpsimus, quod meritū Christi applicatur nobis per sacramēta noua. Quare sine nostro proprio merito, per meritum Christi applicatum iustificabimur. Hinc verò poëterior pars confirmatur. Quia enim in sacramentis veteris legis non erat aliud meritum nisi fidei, ex fide quippe erat tota iustitia, idcirco sicut non dabatur plus gratiæ, quàm fides mereretur: ita nec gratia cōferebatur nisi habenti dispositionem. Quæ alioqui ipsa per se esset idonea ad remissionem peccatorum: quam dispositionem, contritionem appellamus.

Quartū discrimen, quòd per sacramētum baptismi remittitur tota poena, & per alia sacramenta nouæ legis aliqua saltem pars poenæ, sine merito proprio, ratione ipsius sacramenti, sed per sacramenta veteris legis, poena peccatis debita non remittebatur, nisi pro quantitate fidei, & meriti accipientis illa sacramenta. Huius verò differentiæ eadem quoque ratio est, applicatur enim nobis satisfactio Christi per baptismum ad poenæ remissionem: sed per circuncisionē, non applicabatur nisi propria circūcisi satisfactio, & meritum. Et hinc etiam sumitur argumētum pro tertio discrimine. Nam quæadmodum ex eo quod applicatur nobis satisfactio Christi per baptismum, re-

Q V I N T A P A R S

mittitur poena citra nostrū opus: ita ex eo quod applicatur nobis meritum Christi, remittitur culpa non ponentibus obicem.

Quintum discrimen, sacramentū nouæ legis à quocunque etiam infideli conficiatur & administratur, iustificat: sacramentum verò antiquum, siue naturæ, siue scripturæ non iustificabat paruulos, nisi à fidei administraretur. v. g. Filij Ismael non iustificabātur quanuis parentes circunciderent eos ad imitationem Abraham, & ideo paruuli dicebantur saluari in fide parētum: nisi enim exterius sacramentū, esset protestatio fidei interioris in saluatorem, non remittebatur peccatum paruulo. Cuius rei argumentū est: quia vetera sacramenta remittebant paruulis originale ex pacto misericordiæ diuinæ, non ex iustitia. Pactū autem & conuentio erat, vt sacramentis protestātibus fidem saluatoris, homines saluarentur. Signum enim accepit Abraham circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. ad Rom. 4. & Gene. 17. Circuncidetur in vobis omne masculinum, vt sit in signum fœderis inter me & vos. At sacramenta nouæ legis conferunt gratiam ex iustitia & merito Christi. Vnde etiā si paganus sit, qui baptizat, dummodo applicet meritum Christi, conficiens verum sacramentum, siue credat, siue non credat, iustificat suscipientem, & propterea vocat Apostolus sacramēta vetera, infirma & egena elementa: quia ratione sui nihil efficiebāt, sed solū

ratione

ratione fidei vel propriæ, vel alienæ à qua proficiscerentur. Nec id vacat in præsentia discutere an præterites ministrantes sacramenta paruulis, oporteret esse in gratia, vt pueri iustificarentur: An satis esset protestatio fidei quamlibet mortuæ. Vtraque enim pars suos habet assertores. Sed illa tamen, vt pia magis, ita quoque probabilior est, quæ tenet in fide parentum saluari paruulos, siue illa fides viua esset, seu esset mortua.

Sextum discrimen, quod sacramentorum nouæ legis Christus dominus fuit auctor proximus et immediatus, at sacramenta vetera per angelos et Moysen mediatores à Deo sunt condita. Atque illud quidem in concilio Tridentino, sess. 7. de sacramentis in communi cano. 1. definitur his verbis. Si quis dixerit sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo domino nostro instituta anathema sit. Et videtur suaderi ex eo quod Ioan. 1. dicitur. Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta est. Sacramenta igitur antiquæ legis vmbre, scilicet, et figure gratiæ, et veritatis per Christum efficiendæ à Moysese sunt instituta, at sacramenta gratiæ et veritatis ab eo sunt condita per quem gratia et veritas facta est.

Item. 1. ad Cor. 1. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Vbi beatus Apostolus ex eo cogit non alterius quam Christi nomine, et auctoritate baptismum conferri posse,
G iij quod

QVINTA PARS

quòd sola mors Christi, quæ per sacramentum applicatur, idonea esse potuit ad remissionem peccatorum. Atque ex consequenti solius Christi erat baptismum condere, cui vim sui sanguinis applicaret. Sic enim explicatur locus à Cipriano sermone, quem paulò ante citauimus. Propriè omnipotentia Dei sibi retinet hunc effectum, scilicet, remissionis peccatorum. Nec enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce Domini, cuius virtus omnia peragit sacramenta: sine quo signo nulla consecratio meretur effectum.

Idem quoque August. tracta. 5. in Ioannem. Potuit autè Dominus noster Iesus Christus, si vellet, dare potestatem alicui seruo suo, vt daret baptismum suum tanquam vice sua, & trãfferret à se baptizandi potestatem, & constitueret in aliquo seruo suo, & tantam vim daret baptismò translato in seruum, quantum vim haberet baptismus datus à Domino. Hoc voluit, ideo vt in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent. Noluit ergo seruum ponere spem in seruo. Ideoq; clamabat Apostolus, cum videret homines volentes ponere spem in se ipso. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?

Item, prioris ad Corin. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Dei, & dispensatores mysteriorum eius: Non conditores, inquit, sed dispensatores.

Præte-

Præterea, di. Ambro. lib. 4. de sacr. c. 4. Auctor sacramentorum, ait, quis est nisi Dominus Iesus? de cælo ista sacramenta venerunt.

Ciprianus etiam, sermone de ablutione pedū, quantum equidem intelligo, idem tradit, summum ipsum sacerdotem Christum suorum sacramentorum fuisse institutorem, & auctorem.

Præterea, quia aliàs posset ecclesia sacramēta, quæ instituisset abolere, aliāq; rursus inducere. Atque ex consequenti Christianam religionem, quæ sacramentis maximè constat inuertere atque innouare.

Præterea, hæreticus est, qui de sacramentis nouæ legis aliter sentit, quàm Romana tenet ecclesia, vt cap. ad abolendam. extra de hæreticis dicitur, sed nisi essent ex reuelatione tradita à Christo non esset hæresis ea negare. Cùm fides circa ea sola versetur, quæ ex Christi traditione apostolis accepta, ad nos vsq; peruenerūt. Ac re vera quod vniuersa tenet tenuitq; semper ecclesia, nec conciliis institutū est, non nisi ad eas traditiones pertinere potest, quas ex diuina reuelatione verbo tenus ab Apostolis accepimus, ita ait Augustinus. 4. libr. de bapti. cap. 24. Maximè cùm sacramenta nouæ legis gratiam conferant, quam sicut & gloriam cōferre, solus Domini est, & Christi sui, qui precium sui sanguinis, quibus maluit signis applicuit. Sed sacramenta vetera: qm̄ signa vacua erant, per homines medios institui commodè potuerunt.

G v Vlti.

QVINTA PARS

Ultimū discrimen est, quòd sacramēta nostrā aperiunt ianuam regni cælorum: quā aperire vetera nequiuerunt. Quod eleganter tradit Innocentius cap. maioris, extra de baptis. Nam vt Apostolus docet ad Hebræos. 9. nondum erat propalata sanctorū via, quousq; sacerdos Christus ingressus est viā nouā, & introiuit semel in sancta, æterna redēptione inuēta.

Quia igitur agnus occisus dignus est habitus, qui aperiret librum & solueret septē signacula eius: quoniam redemit nos Deo in sanguine suo, fecitq; nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Apoca. 5. Sanguis autem communicatur nobis per sacramenta noua, non item per vetera conficitur vtiq; Sacramenta hæc nostrā (quod illa minimè faciebant,) regnum nobis aperire cælorum.

Argumenta verò, quibus priori loco suadere nitēbamur eiusmodi effecta, quæ sacramentis nouæ legis tribuuntur, à nulla re corporea proficisci, ostendimus retrò esse vanissimā: interest enim nihil ad presentem disputationem, an sacramēta illam qualitatem efficiant. Quod si interesset id à theologo disputari, facillimè soluitur. Nam solus Deus producit illam qualitatem, si de productione loquamur, admodū agentis naturalis. Sed si de eadem qualitate, quatenus gratos nos reddit Deo, sermonem facimus, (sic enim ad mores, & morales causas comparatur) habet præter Deū causas instrumētales, humanitatē Christi, sanguinem

guinem, sacramenta, sacramentorumq; ministros. Nam quod sancti negant, sacerdotes dare spiritum sanctum, habet intelligi per auctoritatem, non per ministerium, de consec. di. 4. aliud est. & cap. commodo. Illud verò Hieronymi Matt. 16. contra illos sacerdotes dicitur, qui pro suo arbitratu, potestatem soluendi, ligandiq; sibi arrogabāt. Cùm tamen clavis scientiæ, clauem potentiae debeat antecedere. Ambrosius verò asserit nullam causam mediam effectum iustificationis attingere: quoniam gratia à solo Deo produci potest, qui solus dat gratiam & gloriam.

Ad primum autem eorum, quæ obiiciebantur, ut omnia sacramenta sanctificationis & gratiæ esse causas probarentur: Respondeo, non opus esse sacramentum quodcunque sic esse practicum signum, ut verè efficiat sanctitatem: sed sat est, ut practica à nobis nuncupentur, quòd Deus in illorum signorum applicatione, vsuq; sanctificet, id enim commune est omnibus sacramentis. Vel distinguenda est duplex sanctitas, altera legalis, altera spiritualis: utriusque enim *Aposto. ad Hebræ. 9.* meminit. Omnia igitur sacramenta efficiunt aliquam sanctitatem, & munditiam, vel legalem, ut vetera: vel spirituales, ut noua. Ut *1. 2. q. 103. ar. 2.* & eadem facilitate reliqua dilues, præter Augustini testimonium ex *libr. 2. de nupti, & concu.* Quod sine dubio pro nobis facit, si fide, qua oportet referatur. Legit autē Erasmus, (nec aliter

com-

QVIN. PARS RELECT.

commodè potest, in hunc modũ, ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quę erat tunc signaculũ iustitię fidei, ad significationem purgationis, valebat magnis, & paruulis originalis veterisq; peccati. Quòd si Beda aut quisquam etiam alius dixerit, circuncisionem, eandem peccati curationem præstitisse quam baptismus, id sanè interpretandum est, sensusq; potius sequendus quàm verba: quę nos plura quàm erat in voto fecimus: sed non plura fortassis quàm opus erat, ad argumēti varij, atq; perplexi expositionem. Quo quidem explicando, non vsque adeò sumus arrogantes, vt ne vereamur ex his, quę tam multa diximus, quędam vt falsa reprehendi forsitan iure posse: Alia vera licet, pro rei tamen ipsius, vestraq; omnium dignitate tractari potuisse, tum accuratiùs, tum elegantius. At concedendum nonnihil occupationibus erratisq; nostris interim conuiuendum, vt vestra humanitate studia nr̃a subleuata recreentur. Quę videlicet oĩa vestris obsequiis addiximus, discipulorum nostrorũ commoditatibus adiudicauimus: seruatoris Iesu Christi glorię, atque honori consecrauimus in sæcula sempiterna. Dixi. Deo gratias.

ERRATA QVAE IN OPE-
ris recognitione annotauimus.

- Fol. 3. pag. 2. lin. 24. vbi peccata, peccatorum.
Fol. 5. pag. 1. lin. 13. vbi prohibentem, probentur: & li.
17. vbi vultum, cultum.
Fol. 7. pag. 1. lin. 21. vbi conficiatur, conficitur.
Fol. 8. pag. 1. lin. 22. vbi saluam, saluum.
Fol. 9. pag. 2. lin. 24. vbi signum, significatione.
Fol. 13. pag. 1. lin. 21. vbi prescribitur, prescribit: & pa-
gina. 2. lin. 3. vbi Indij, Indi.
Fol. 15. pag. 1. lin. 20. vbi erroneis, erroris: & pa. 2. lin.
24. vbi repugnantem, repugnante.
Fol. 17. pag. 2. lin. 10. vbi superius ponit, supponit: &
lin. 12. vbi inuenies, inquiring.
Fol. 20. pag. 1. lin. 1. vbi salutis nisi, salutis neminem ni-
si: & lin. 17. natura &, superfluit: & pag. 2. lin.
27. vbi Hon, Non.
Fol. 21. pag. 1. lin. 1. vbi sic, sit.
Fol. 23. pag. 1. lin. 12. vbi commentiam, commentitiam.
Fol. 27. pag. 1. lin. 2. vbi alligauit, alligauerit: & pag.
2. lin. 3. vbi ex, extra.
Fol. 28. pag. 1. lin. 11. vbi &. 2: &. 11. Et lin. 25. vbi re-
serentur, resercentur: & pag. 2. lin. 2. vbi, enim Du-
ran. enim cum Duran. lin. 18. vbi notitiã, notitia.
Fol. 29. pag. 1. li. 1. vbi Priusquã, Prius quòd: & lin. 2.
nõ, superfluit: & p. 2. li. vl. vbi quod licet, quodlibet.
Fol. 30.

- Fol. 30. p. 1. lin. pen. vbi an, ante: & p. 2. li. 3. vbi ad, &
 Fol. 31. pag. 1. lin. 14. vbi circa, articulo.
 Fol. 32. pag. 1. lin. 12. vbi accedente, accedentem.
 Fol. 33. pag. 1. lin. 20. vbi veniam, venia.
 Fol. 34. pag. 2. lin. 6. vbi antequam cum, antequae eum.
 Et pag. 1. lin. 5. vbi hæc verba, in hæc verba.
 Fol. 35. pag. 1. lin. vlt. nostri, superfluit: & pag. 2. lin.
 14. vbi pro, propter.
 Fol. 36. pag. 2. lin. 4. vbi quum, quin.
 Fol. 37. pag. 1. lin. 21. vbi prius, prius: & pag. 2. lin. 18.
 vbi autem, aut.
 Fol. 38. pag. 1. lin. 24. vbi sit, sic: & lin. 18. vbi sacerdos,
 sacerdotem: & li. 20. vbi adducens, adducens illud:
 & lin. 23. sanctorum, sacramentorum.
 Fol. 39. pag. 2. lin. 13. vbi confirmat, consumit.
 Fol. 40. pag. 1. lin. 13. impresse, ingresse: & pag. 2. lin. 9.
 vbi quominus, quinimo: & lin. 18. vbi vritur, vrit:
 & lin. 24. vbi cap. 4. cap. 2.
 Fol. 42. pag. 1. lin. 16. vbi, S. V. & lin. 26. vbi partes,
 patres.
 Fol. 43. pag. 2. lin. 13. vbi sicut, sunt.
 Fol. 44. pag. 1. lin. 2. vbi maleficioꝝ, maleficorum: &
 lin. 5. vbi qui ne, quoniam ne: & lin. 14. vbi qua per
 accidens, qua non, siue per accidens: & pag. 2. lin. 3.
 vbi licet fidem, & charitatem: vel fidem, aut cha-
 ritatem: & lin. 7. non, superfluit.
 Fol. 45. pag. 1. lin. 14. vbi finalis aut materialis: finalis,
 aut

aut formalis aut: & lin. 24. vbi &, vt.
Fol. 46. pa. 1. lin. 16. vbi, quem, quam: & lin. 27. vbi me-
raliter, moraliter: & pag. 2. lin. 9. vbi quum, quin:
& lin. 16. vbi &c. pro.
Fol. 47. pag. 1. lin. 21. vbi ita, item: & pag. 2. lin. 2. vbi
Christus, Christum: & lin. vltima. vbi. 56. ar. 2.
56. ar. 1.
Fol. 48. pag. 1. lin. 12. vbi continentia, continere: &
lin. 24. vbi sanctorum, sacramentorum.
Fol. 51. pag. 1. lin. 24. vbi fatissactio, satisfactio.
Fol. 52. pag. 2. lin. 19. vbi voluit, noluit.
Fol. 53. pag. 2. lin. 23. vbi admodum, ad modum.

F I N I S.

CANI

De

Penitent.

1

69